

**Cyngor Cymuned Llangamarch
Archeb Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
2024**

**Cyngor Cymuned Llangammarch
Rheolau Sefydlog a Rheoliadau Ariannol
Tachwedd 2024**

Cyflwyniad Cyffredinol

1. Cyngor Cymuned Llangammarch	2
2. Swyddfa'r Cyngorydd.....	2
3. Rheoli Cyfarfodydd	
1. RHEOLAU TRAFOD MEWN CYFARFODYDD	7
2. CYNNAL ANHREFN MEWN CYFARFODYDD	9
3. CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL.....	9
4. PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU	13
5. CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR.....	14
6. CYFARFODYDD ARBENNIG, PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU	16
7. PENDERFYNIADAU BLAENOROL.....	17
8. PLEIDLEISIO AR APWYNTIADAU	17
9. CYNIGION AR GYFER CYFARFOD SY'N EI GWNEUD YN OFYNNOL RHOI RHYBUDD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL.....	17
10. CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNO	18
11. RHEOLI GWYBODAETH.....	19
12. COFNODION DRAFFT	20
13. COD YMDDYGIAD A GOLLYNGIADAU	21
14. CWYNION COD YMDDYGIAD	21
15. SWYDDOG PRIODOL	21
16. SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL.....	23
17. CYFRIFON A CHYFRIFLENNI CYFRIFEG.....	24
18. RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL	25
19. TRAFOD MATERION STAFF	26
20. CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH	27
21. CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA	27
22. CYSYLLTIADAU GYDA'R WASG / MEDIA.....	28
23. GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL.....	28
24. CYFATHREBU GYDA CHYNGHORWYR CYNGOR SIR.....	28
25. CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU'R CYNGHORWYR	28
26. RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL.....	29
4. Rheoliadau Ariannol.....	30
Addenda:	
5. Protocol Penderfyniad OKW.....	50
6. Cod Ymddygiad, Canllaw Cyfeirio Cyflym gan yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus	55

CYFLWYNIAD

Mae Rheolau Sefydlog Cyngor Cymuned Llangammarch wedi'u cynllunio i gynorthwyo i gynnal busnes y Cyngor yn briodol. Maent yn nodi'r polisiau a'r gweithdrefnau -- y rhai a osodwyd mewn statud a'r rhai a fabwysiadwyd drwy benderfyniad y Cyngor -- sy'n llywodraethu'r ffordd y mae'r Cyngor yn gweithredu. Mae'r brif ddogfen yn cael ei chadw gan Glerc y Cyngor a gall unrhyw berson ei harchwilio drwy apwyntiad ymlaen llaw gyda'r Clerc.

DATGANIAD O BWRPAS

Mae'r Cyngor Cymuned yn bodoli i wasanaethu cymunedau Llangammarch, Cefn Gorwydd, Tirabad a rhan o Garth, yn sir Powys.

1. SWYDDFA'R CYNGHORYDD CYMUNED

1.1 Cymhwyster

Mae person yn gymwys i gael ei ethol yn Gyngorydd Cymuned, ac i ddal swydd o'r fath, os yw'n bwnc Prydeinig, neu'n ddinesydd Gweriniaeth Iwerddon, neu'n ddinesydd yr Undeb Ewropeaidd, ac ar y diwrnod perthnasol (a ddiffinnir isod) wedi cyrraedd 18 oed **A**

(a) ar y diwrnod hwnnw, ac wedi hynny yn parhau i fod, yn etholwr llywodraeth leol ar gyfer yr ardal gymunedol; **NEU**

(b) os yw'r person hwnnw, yn ystod y cyfan o'r deuddeg mis cyn y diwrnod hwnnw, wedi meddiannu - fel perchennog neu denant - unrhyw dir neu fangre arall yn yr ardal honno; **NEU**

(c) bod y prif weithle neu'r unig weithle yn ystod y cyfnod hwnnw o ddeuddeg mis wedi bod yn yr ardal; **NEU**

(d) os oes gan y person hwnnw yn ystod y cyfnod o ddeuddeg mis cyfan hwnnw sy'n byw yn yr ardal; **NEU**

(e) os oes gan y person yn ystod y cyfnod cyfan o ddeuddeg mis cyn y dyddiad perthnasol breswyllo o fewn tair milltir i'r gymuned.

1.2 Ystyr y "diwrnod perthnasol" (ac eithrio yn achos etholiad nad yw wedi'i ragflaenu gan enwebu ymgeiswyr) yw'r diwrnod y mae'r person yn cael ei enwebu fel ymgeisydd ac, os oes pŵl piniwn ar ddiwrnod yr etholiad. Yn yr achos eithrio, mae'r term yn golygu diwrnod yr etholiad.

1.3 Er mwyn bod yn gymwys ar sail preswylfa, mae angen i'r person o leiaf gael fflat cysgu yn yr ardal neu o fewn tair milltir iddi. Caniateir i berson (er enghraifft, myfyriwr) fod yn breswlydd mewn mwy nag un lle ar y tro.

1.4 Mae Aelod sydd â chymhwyster o dan (b), (c), (d) neu (e) uchod yn parhau i fod yn gymwys yn ystod tymor ei swydd er ei fod yn peidio â bod yn etholwr neu os yw ei sefyllfa fel arall yn cael ei newid. Fodd bynnag, cymhwysodd Cyngorydd ar ddiwrnod yr enwebiad ac etholiad yn unig oherwydd ei fod yn etholwr llywodraeth leol i barhau i fod yn etholwr llywodraeth leol ar gyfer ardal y cyngor cymuned yn ystod cyfnod cyfan ei swydd. Mae cofrestru ar y gofrestr etholiadol yn hanfodol ar gyfer cymhwyster fel etholwr llywodraeth leol.

1.5 Anghymhwysu

Mae person yn cael ei anghymhwysu rhag bod yn Gyngorydd Cymuned os yw'n:

(a) yn dal unrhyw swydd neu gyflogaeth gyflogedig o dan y cyngor neu unrhyw gyd-bwyllgor y cynrychiolir y cyngor arno; **NEU**

(b) wedi cael ei farnu'n fethdalwr neu wedi gwneud cyfansoddiad neu drefniant gyda'i gredydwyr (ond gweler isod); **NEU**

(c) wedi bod o fewn pum mlynedd cyn diwrnod yr etholiad, neu ers yr etholiad, wedi bod yn

wedi'i gael yn euog yn y DU, Ynysoedd y Sianel neu o unrhyw drosedd ac wedi cael eilsle of Man

wedi'i ddedfrydu i garchar (p'un a yw wedi'i ohirio ai peidio) am ddim llai na thri misoedd heb ddewis dirwy; **NEU**

(d) wedi ei anghymhwysu fel arall o dan Ran III o Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 ar gyfer arferion llwgr neu anghyfreithlon.

1.6 Mae'r gwaharddiad ar gyfer methdaliad yn dod i ben yn yr amgylchiadau canlynol:

(a) os yw'r methdaliad yn cael ei ddirymu ar y sail na ddylai'r person fod wedi cael ei farnu'n fethdalwr neu fod ei ddyledion wedi'u rhyddhau'n llawn;

(b) os yw'r person yn cael ei ryddhau gyda thystysgrif, bod y methdaliad wedi'i achosi gan a

anffawd heb unrhyw gamymddwyn ar ei ran;

(c) os yw'r person yn cael ei ryddhau heb dystysgrif o'r fath.

Yn (a) a (b) uchod, daw'r gwaharddiad i ben ar ddyddiad dirymu a rhyddhau yn y drefn honno. Yn (c), mae'n dod i ben ar ddiwedd pum mlynedd o'r dyddiad rhyddhau. Mae'r anghymhwysu ar gyfer cyfansoddiad neu drefniadau gyda

chredydwy'r yn peidio ar ôl talu'r dyledion yn llawn neu ar ddiwedd pum mlynedd o'r dyddiad y cyflawnir telerau'r cyfansoddiad neu'r trefniant.

1.7 Etholiadau

Cynhelir etholiadau bob pum mlynedd (neu fel y penderfynir fel arall) ac fel arfer byddant yn cael eu cynnal ar y dydd lau cyntaf ym mis Mai.

Bydd etholiad cyffredin Cyngorwyr Cymuned yn cael ei gynnal drwy enwebu ymgeiswyr gan un etholwr o'r gymuned ac, os oes angen, bleidlais.

1.8 Derbyn Swyddfa

Ni chaiff unrhyw Gynghorydd weithredu hyd nes y bydd wedi gweithredu Datganiad Derbyn Swydd (gweler Atodiad) ym mhresenoldeb Aelod neu Swyddog Priodol y Cyngor, ac mae wedi ei gyflwyno i'r Cyngor. Rhaid i Gynghorwyr wneud y datganiad yn y cyfarfod cyntaf neu cyn hynny ar ôl yr etholiad oni bai bod y Cyngor yn y cyfarfod hwnnw yn caniatáu i'r datganiad gael ei wneud mewn cyfarfod diweddarach neu cyn hynny. Rhaid i'r Cadeirydd wneud y datganiad yn y cyfarfod y caiff ei ethol ynddo.

Os na chyflawnir y datganiad ar yr adeg briodol, mae swydd wag achlysurol yn codi'n awtomatig (gweler 1.12 isod).

1.9 Cod Ymddygiad

Rhaid i bob Cynghorydd, boed yn etholedig neu'n gyfetholedig, ymgymryd yn ysgrifenedig i gydymffurfio â Chod Ymddygiad y Cyngor. Ymgorfforir yr ymgymeriad hwn yn y datganiad, felly nid yw'n bosibl derbyn i'r swydd heb ei lofnodi. Yn weithredol o 6 Mai 2008, mabwysiadodd Cyngor Cymuned Llangammarch ddarpariaethau'r Cod Ymddygiad a gyflwynwyd gan Orchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008. Mae'r Cod yn nodi'r safonau ymddygiad a ddisgwyllir gan Gynghorwyr ac yn cyflwyno gofyniad newydd i beidio â gweithredu neu ymddwyn mewn modd a allai ddwyn anfri ar y swydd neu'r awdurdod, ynghyd â rhwymedigaeth i roi gwybod am achosion tybiedig o dorri'r Cod i'r Swyddog Monitro ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

1.10 Datgelu Buddiannau

Mae'r Cod hefyd yn nodi'r system y mae'n rhaid i Gynghorwyr ddatgan buddiannau personol neu rhagfarnol mewn unrhyw fusnes yn y Cyngor. Mae Cyngor Sir Powys wedi darparu canllawiau ar y rheolau, ynghyd â ffurflenni ar gyfer cofnodi datganiadau. Bydd Clerc y Cyngor yn cadw Cofrestr o Fuddiannau'r Aelodau, a fydd ar gael i'r cyhoedd ei harchwilio ar unrhyw adeg resymol drwy apwyntiad ymlaen llaw.

1.11 Cyfnod y swydd

Caiff Cyngorwyr Cymuned eu hethol am gyfnod o **bum** mlynedd, gan ymddeol gyda'i gilydd ar y pedwerydd diwrnod ar ôl dyddiad yr etholiadau arferol a gynhelir bob pum mlynedd. Mae'r Cyngorwyr newydd eu hethol yn dod i'w swydd ar y pedwerydd diwrnod hwnnw.

Bydd y Cadeirydd yn gwasanaethu am y cyfnod o un cyfarfod blynyddol i'r nesaf. Os bydd angen ethol Cadeirydd rhwng cyfarfodydd blynyddol, bydd y person etholedig yn gwasanaethu tan y cyfarfod blynyddol nesaf.

1.12 Swydd Wag Achlysurol

Gall swydd wag achlysurol ddeillio o fethu â gwneud datganiad o dderbyn swydd, peidio â bod yn gymwys (1.1), anghymhwys (1.5), ymddiswyddo neu farwolaeth neu fethu â mynychu cyfarfod am gyfnod o chwe mis (oni bai bod y methiant am reswm cymeradwy).

Unwaith y bydd Cyngorydd yn peidio â bod yn gymwys neu'n cael ei anghymhwysu neu'n peidio â bod yn Aelod drwy fethu â mynychu cyfarfodydd, rhaid i'r Cyngor ddatgan bod y swydd yn wag ar unwaith. Bydd y datganiad o swydd wag yn cael ei wneud, drwy benderfyniad, yng nghyfarfod cyntaf y Cyngor, ac ar ôl hynny dylid hysbysu Cyngor Sir Powys a hysbyseb i'r swydd wag achlysurol drwy hysbysiad cyhoeddus a ddarperir gan Gyngor Sir Powys.

Os gofynnir am bôl piniwn gan ddim llai na deg etholwr o'r gymuned o fewn pedwar diwrnod ar ddeg, rhaid cynnal isetholiad er mwyn llenwi'r swydd wag. Fel arall, cyn gynted â phosibl ar ôl i bedwar diwrnod ar ddeg ddod i ben o ddyddiad yr hysbyseb gyhoeddus, llenwir y swydd wag gan y Cyngor ei hun trwy gyd-ddewis person addas sy'n gymwys i wasanaethu fel Cyngorydd.

Bydd y person sy'n llenwi'r swydd wag achlysurol, p'un ai trwy bleidlais neu drwy gyd-ddewis, yn ymddeol o'i swydd ar yr adeg pan fyddai'r Cyngorydd ef/hi wedi disodli wedi ymddeol yn ystod digwyddiadau arferol.

Gall y Cyngor gyfethol unrhyw berson sy'n gymwys i wasanaethu fel Cyngorydd. Os oes mwy nag un ymgeisydd, rhaid i'r person a gyfetholwyd fod wedi sicrhau mwyafrif absoliwt o bleidleisiau cyngorwyr. Os oes mwy na dau ymgeisydd, bydd cyfres o bleidleisiau yn cael eu cynnal gyda'r person yn sicrhau'r nifer isaf o bleidleisiau yn cael eu dileu bob tro. Gall cyngorwyr bleidleisio drwy ddangos dwylo neu drwy bleidlais. Gall y Cadeirydd bleidleisio a gall arfer pleidlais fwrw. Ni ddylai aelodau'r cyhoedd, gan gynnwys ymgeiswyr, gael eu heithrio o ddadl a phleidlais y Cyngor.

Unwaith y gofynnir am bleidlais mewn perthynas â swydd wag achlysurol, ni chaniateir llenwi'r swydd wag trwy gyd-ddewis mwyach, hyd yn oed os nad yw'r bleidlais gychwynnol yn arwain at enwebu unrhyw berson ar gyfer etholiad.

Os bydd y swydd wag achlysurol yn codi o fewn chwe mis i'r dyddiad y byddai'r Cynghorydd wedi ymddeol fel arfer, ni ellir galw am unrhyw bleidlais ac nid oes angen llenwi'r swydd wag tan yr etholiad arferol nesaf.

1. RHEOLAU TRAFOD MEWN CYFARFODYDD

- a Bydd cynigion ar yr agenda yn cael eu hystyried yn y drefn y maent yn ymddangos oni bai bod y gorchymyn yn cael ei newid yn ôl disgrisiwn cadeirydd y cyfarfod.
- b Ni fydd cynnig (gan gynnwys gwelliant) yn cael ei ddatblygu oni bai ei fod wedi'i symud a'i secondio.
- c Gall cadeirydd y cyfarfod drin cynnig ar yr agenda nad yw'n cael ei symud gan ei gynigydd fel y caiff ei dynnu'n ôl.
- d Os yw cynnig (gan gynnwys gwelliant) wedi'i eilio, gall y cynigydd ei dynnu'n ôl dim ond gyda chaniatâd yr eilydd a'r cyfarfod.
- e Cynnig i ddileu neu ychwanegu geiriau at gynnig yw gwelliant. Ni fydd yn bychanu'r cynnig.
- f Os bydd gwelliant i'r cynnig gwreiddiol yn cael ei gario, daw'r cynnig gwreiddiol (fel y'i diwygiwyd) yn gynnig sylweddol y gellir symud gwelliannau pellach arno.
- g Ni fydd gwelliant yn cael ei ystyried oni roddir hysbysiad llafar cynnar ohono yn y cyfarfod ac, os gofynnir gan gadeirydd y cyfarfod, caiff ei fynegi'n ysgrifenedig i'r cadeirydd.
- h Gall cynghorydd symud gwelliant i'w gynnig ei hun os cytunir arno gan y cyfarfod. Os yw cynnig eisoes wedi'i secondio, bydd y gwelliant gyda chaniatâd yr eilydd a'r cyfarfod.
- i Os oes mwy nag un diwygiad i gynnig gwreiddiol neu sylweddol, symudir y gwelliannau yn y gorchymyn a gyfarwyddir gan gadeirydd y cyfarfod.
- j Yn amodol ar reol sefydlog 1(k), dim ond un gwelliant fydd yn cael ei symud a'i drafod ar y tro, a chaiff y gorchymyn ei gyfarwyddo gan gadeirydd y cyfarfod.
- k Gellir trafod un neu fwy o welliannau gyda'i gilydd os yw cadeirydd y cyfarfod

yn ystyried hyn yn hwylus ond bydd pob gwelliant yn cael ei bleidleisio ar wahân.

- l Ni all cynghorydd symud mwy nag un gwelliant i gynnig gwreiddiol neu sylweddol.
- m Nid oes gan y porthmyn o welliant unrhyw hawl i ateb ar ddiwedd y ddadl arno.
- n Pan fydd cyfres o welliannau i gynnig gwreiddiol yn cael eu cario, bydd gan gynigydd y cynnig gwreiddiol hawl i ateb naill ai ar ddiwedd y ddadl ar y gwelliant cyntaf neu ar ddiwedd dadl ar y cynnig sylweddol terfynol yn union cyn iddo gael ei roi i'r bleidlais.
- o Oni bai bod cadeirydd y cyfarfod yn caniatáu, gall cynghorydd siarad unwaith yn y ddadl ar gynnig ac eithrio:
 - i. siarad am welliant a gafodd ei symud gan gynghorydd arall;
 - ii. i symud neu siarad ar welliant arall os yw'r cynnig wedi'i ddiwygio ers iddynt siarad ddiwethaf;
 - iii. i wneud pwynt gorchymyn;
 - iv. Rhoi esboniad personol; neu
 - v. i arfer hawl i ymateb.
- p Yn ystod y ddadl ar gynnig, gall cynghorydd dorri ar draws ar bwynt gorchymyn neu esboniad personol yn unig a bydd y cynghorydd a amharwyd arno yn rhoi'r gorau i siarad. Bydd cynghorydd sy'n codi pwynt trefn yn nodi'r drefn sefydlog y mae'n ystyried sydd wedi'i thorri neu bennu'r afreoleidd-dra arall yn nhrefodion y cyfarfod y maent yn ymwneud ag ef.
- q Cadeirydd y cyfarfod fydd yn penderfynu ar bwynt o orchymyn, a bydd eu penderfyniad yn derfynol.
- r Pan fydd cynnig yn cael ei drafod, ni fydd unrhyw gynnig arall yn cael ei symud ac eithrio:
 - i. i ddiwygio'r cynnig;
 - ii. symud ymlaen i'r busnes nesaf;
 - iii. i ohirio'r ddadl;
 - iv. i roi'r cynnig i bleidlais;

- v. gofyn i berson beidio â chael gwrandawriad mwyach neu i adael y cyfarfod;
 - vi. i gyfeirio cynnig at bwyllgor neu is-bwyllgor i'w ystyried;
 - vii. gwahardd y cyhoedd a'r wasg;
 - viii. i ohirio'r cyfarfod; neu
 - ix. Atal gorchmynion (au) sefydlog penodol ac eithrio'r rhai sy'n adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol.
- s Cyn y bydd cynnig gwreiddiol neu sylweddol yn cael ei roi i'r bleidlais, bydd cadeirydd y cyfarfod yn fodlon bod y cynnig wedi cael digon o drafod a bod mover y cynnig sy'n cael ei drafod wedi arfer neu hepgor eu hawl i ymateb.
- t Ac eithrio cynigion a symudir o dan reol sefydlog 1(r), bydd cyfraniadau neu areithiau gan gynghorydd yn ymwneud â'r cynnig sy'n cael ei drafod yn unig ac ni fyddant yn fwy na 5 munud heb gydsyniad cadeirydd y cyfarfod.

2. CYNNAL ANHREFN MEWN CYFARFODYDD

- a Ni chaiff unrhyw berson rwystro trafodion busnes mewn cyfarfod nac ymddwyn yn sarhaus neu'n amhriodol. Os anwybyddir y rheol sefydlog hon, bydd cadeirydd y cyfarfod yn gofyn i'r person (au) hwnnw gymedroli neu wella eu hymddygiad.
- b Os yw person/personau yn diystyru cais cadeirydd y cyfarfod i gymedroli neu wella eu hymddygiad, gall unrhyw gynghorydd neu gadeirydd y cyfarfod symud nad yw'r person bellach yn cael ei glywed neu'n cael ei eithrio o'r cyfarfod. Bydd y cynnig, os caiff ei secondio, yn cael ei roi i'r bleidlais heb drafodaeth.
- c Os anwybyddir penderfyniad a wnaed o dan reol sefydlog 2(b), caiff cadeirydd y cyfarfod gymryd camau rhesymol pellach i adfer trefn neu i symud ymlaen â'r cyfarfod. Gall hyn gynnwys atal neu gau'r cyfarfod dros dro.

3. CYFARFODYDD YN GYFFREDINOL

- Cyfarfodydd llawn y Cyngor ●
- Cyfarfodydd pwyllgor ●
- Cyfarfodydd Is-bwyllgor ●

- a Hysbysiadau cyfarfodydd

- i. Rhaid cyhoeddi'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn rhithiol, os yw'n berthnasol) yn electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd, ar yr adeg y caiff ei gynnull.
- ii. Os yw aelod yn dymuno derbyn y gwys yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig i'r cyfeiriad a ddyrannwyd iddo neu a hysbysir fel ei gyfeiriad i'r clerc, rhaid iddo roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerc a phennu'r cyfeiriad post y dylid anfon y gwys ato.
- iii. Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod drwy ddulliau anghysbell yn unig.
- iv. Mewn amgylchiadau eithriadol, gellir galw cyfarfod pwyllgor neu is-bwyllgor y cyngor ar fyr rybudd. Os felly, dylid cyhoeddi hysbysiadau gydag o leiaf 24 awr o rybudd.

Mae'r gofynion rhybudd hyn hefyd yn berthnasol pan fydd cyfarfod ffurfiol yn cael ei gynnal nad yw'n agored i'r cyhoedd.

b Cyfarfodydd aml-leoliad

- i. Rhaid i bob cyngor cymuned wneud a chyhoeddi trefniadau ar gyfer ei gyfarfodydd er mwyn galluogi pobl nad ydynt yn yr un lle i gyfarfod. O dan y trefniadau, bydd angen i gynghorau gymryd camau rhesymol i ganiatáu cynnal cyfarfodydd o sawl lleoliad. Os caiff y trefniadau eu diwygio neu eu disodli rhaid cyhoeddi'r trefniadau newydd hefyd.
- ii. Y gofyniad lleiaf yw bod aelodau yn gallu clywed a chael eu clywed gan eraill.

Cyfarfodydd yn gyffredinol – Arall.

- a **Nid yw'r tri diwrnod clir o leiaf ar gyfer hysbysiad o gyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad, diwrnod y cyfarfod, dydd Sul, diwrnod o wyliau Nadolig, diwrnod o wyliau Pasg neu ŵyl y banc neu ddiwrnod a benodir ar gyfer diolchgarwch neu alaru cyhoeddus.**
- b **Nid yw'r rhybudd cyhoeddus o leiaf tri diwrnod clir ar gyfer cyfarfod yn cynnwys y diwrnod y cyhoeddwyd yr hysbysiad na diwrnod y cyfarfod oni bai bod y cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd.**
- c **Bydd cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd oni bai bod eu presenoldeb yn rhagfarnu budd y cyhoedd oherwydd natur gyfrinachol y busnes sydd i'w**

drafod neu am resymau arbennig eraill. Bydd gwaharddiad y cyhoedd a'r wasg o ran neu'r cyfan o gyfarfod yn cael ei wneud drwy benderfyniad a fydd yn rhoi rhesymau dros eithrio'r cyhoedd a'r wasg.

- d Rhaid i'r person sy'n llywyddu dros y cyfarfod roi cyfle rhesymol i aelodau'r cyhoedd sy'n bresennol gyflwyno sylwadau am unrhyw fusnes i'w drafod yn y cyfarfod, oni bai bod gwneud hynny'n debygol o ragfarnu ymddygiad effeithiol y cyfarfod. Nid yw hyn yn golygu y gall aelodau'r cyhoedd gymryd rhan mewn dadl, ond rhaid rhoi cyfle rhesymol iddynt wneud sylwadau am fusnes i'w trafod.
- e Ni fydd y cyfnod amser a ddynodir ar gyfer cyfranogiad y cyhoedd mewn cyfarfod yn unol â rheol sefydlog 3(d) yn fwy na 5 munud oni bai bod cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo fel arall.
- f Yn amodol ar reol sefydlog 3(e), ni fydd aelod o'r cyhoedd yn siarad am fwy na 5 munud.
- g Yn unol â rheol sefydlog 3(d), ni fydd cwestiwn yn gofyn am ymateb yn y cyfarfod nac yn dechrau dadl ar y cwestiwn. Gall cadeirydd y cyfarfod gyfarwyddo bod ymateb ysgrifenedig neu lafar yn cael ei roi.
- h [Rhaid i berson sefyll wrth wneud cais i siarad heblaw yn achos person sy'n mynychu o leoliad arall ac wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anabledd neu'n debygol o ddiodef anghysur.) NEU [Rhaid i berson godi ei law wrth ofyn am siarad a sefyll wrth siarad (ac eithrio pan fydd gan berson anabledd neu'n debygol o ddiodef anghysur). Gall cadeirydd y cyfarfod ar unrhyw adeg ganiatáu i berson eistedd wrth siarad.
- i Bydd person sy'n siarad mewn cyfarfod yn cyfeirio ei sylwadau at gadeirydd y cyfarfod.
- j Dim ond un person sy'n cael siarad ar y tro. Os oes mwy nag un person eisiau siarad, bydd cadeirydd y cyfarfod yn cyfarwyddo'r drefn siarad.
- k **Ni chaniateir tynnu lluniau, recordio, darlledu na throsglwyddo trafodion cyfarfod mewn unrhyw fodd heb ganiatâd y Cyngor.**
- l **Bydd y wasg yn cael cyfleusterau rhesymol ar gyfer cymryd eu hadroddiad o'r cyfarfod cyfan neu ran ohono y mae ganddynt hawl i fod yn bresennol ynddo.**
- m **Yn amodol ar reolau sefydlog sy'n nodi fel arall, gall unrhyw beth a awdurdodir neu y gofynnwyd iddo gael ei wneud gan, i neu gerbron**

Cadeirydd y Cyngor, gael ei wneud yn ei absenoldeb gan, i neu gerbron Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un).

- n **Bydd Cadeirydd y Cyngor, os yw'n bresennol, yn llywyddu mewn cyfarfod. Os yw'r Cadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd Is-gadeirydd y Cyngor (os oes un), os yw'n bresennol, yn llywyddu. Os yw'r Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn absennol o gyfarfod, bydd cynghorydd a ddewisir gan y cynghorwyr sy'n bresennol yn y cyfarfod yn llywyddu yn y cyfarfod.**
- o **Yn amodol ar gyfarfod cworwm, bydd mwyafrif y cynghorwyr a'r rhai nad ydynt yn gynghorwyr yn penderfynu ar bob cwestiwn mewn cyfarfod gyda hawliau pleidleisio yn bresennol a phleidleisio. Y cworwm ar gyfer Cyngor Cymuned Llangammarch yw tri chynghorydd.**
- p **Gall cadeirydd y cyfarfod roi pleidlais wreiddiol ar unrhyw fater a roddwyd i'r bleidlais, ac yn achos pleidlais gyfartal gall arfer eu pleidlais castio p'un a wnaethant roi pleidlais wreiddiol ai peidio.**

Gweler rheolau sefydlog 5(h) ac (i) am y gwahanol reolau sy'n berthnasol wrth ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor.

- q **Oni bai bod rheolau sefydlog yn darparu fel arall, bydd pleidleisio ar gwestiwn trwy ddangos dwylo. Ar gais cynghorydd, bydd y pleidleisio ar unrhyw gwestiwn yn cael ei gofnodi er mwyn dangos a wnaeth pob cynghorydd sy'n bresennol a phleidleisio roi eu pleidlais o blaid neu yn erbyn y cwestiwn hwnnw. Bydd cais o'r fath yn cael ei wneud cyn symud ymlaen i'r eitem nesaf o fusnes ar yr agenda.**
- r **Bydd cofnodion y cyfarfod yn cynnwys cofnod cywir o'r canlynol:**
 - i. amser a lleoliad y cyfarfod;
 - ii. enwau cynghorwyr sy'n bresennol ac enwau'r cynghorwyr sy'n absennol;
 - iii. buddiannau sydd wedi'u datgan gan gynghorwyr a rhai nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - iv. rhoi gollyngiadau (os o gwbl) i gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio;
 - v. a oedd cynghorydd neu nad oedd yn gynghorydd â hawliau pleidleisio yn gadael y cyfarfod pan oedd materion y bu ganddynt ddiddordeb ynddynt yn cael eu hystyried;
 - vi. os oedd sesiwn cyfranogiad y cyhoedd; a

- vii. penderfyniadau a wnaed.
 - s **Mae cynghorydd neu berson nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau**
 - **pleidleisio sydd â buddiant personol neu ragfarnol mewn mater sy'n cael ei**
 - **ystyried mewn cyfarfod sy'n cyfyngu neu'n cyfyngu ar ei hawl i gymryd rhan**
mewn trafodaeth neu bleidlais ar y mater hwnnw yn ddarostyngedig i
rwymedigaethau yn y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.
 - t **Ni ellir trafod unrhyw fusnes mewn cyfarfod oni bai bod o leiaf un rhan o**
dair o gyfanswm aelodau'r Cyngor yn bresennol ac ni fydd cworwm
cyfarfod yn llai na thri mewn unrhyw achos.
- Gweler rheol sefydlog 4(d)(viii) ar gyfer cworwm cyfarfod pwyllgor neu is-bwyllgor.*
- u **Os yw cyfarfod yn cworedig neu'n dod yn gwawdor, ni fydd unrhyw fusnes**
 - **yn cael ei drafod a bydd y cyfarfod ar gau. Bydd y busnes ar agenda'r**
 - **cyfarfod yn cael ei ohirio i gyfarfod arall.**
 - v Ni fydd cyfarfod yn fwy na 2 awr.

4. PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, caiff pwyllgor benodi is-**
bwyllgor y bydd ei gylch gorchwyl a'i aelodau yn cael eu penderfynu gan y
pwyllgor.
- b **Gall aelodau pwyllgor gynnwys pobl nad ydynt yn gynghorwyr oni bai ei fod**
yn bwyllgor sy'n rheoleiddio ac yn rheoli cyllid y Cyngor.
- c **Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, gall holl aelodau pwyllgor**
cynghori ac is-bwyllgor y pwyllgor cynghori fod yn rhai nad ydynt yn
gynghorwyr.
- d Gall y Cyngor benodi pwyllgorau sefydlog neu bwyllgorau eraill yn ôl yr angen,
ac:
 - i. penderfynu ar eu cylch gorchwyl;
 - ii. pennu nifer ac amser cyfarfodydd cyffredin pwyllgor sefydlog hyd at
ddyddiad cyfarfod blyneddol nesaf y Cyngor;
 - iii. yn caniatáu i bwyllgor, ac eithrio mewn perthynas â chyfarfodydd
cyffredin pwyllgor, benderfynu ar nifer ac amser ei gyfarfodydd;

- iv. (b) a (c), yn amodol ar reolau sefydlog 4(b) ac (c), benodi a phennu telerau swydd aelodau pwyllgor o'r fath;
- v. (c), yn amodol ar reolau sefydlog 4(b) ac (c), benodi a phenderfynu ar delerau swydd yr eilyddion aelodau i bwyllgor a'i rôl yw disodli'r Aelodau Cyffredin mewn cyfarfod o bwyllgor os yw aelodau arferol y pwyllgor yn cadarnhau i'r Swyddog Priodol 2 ddiwrnod cyn y cyfarfod nad ydynt yn gallu bod yn bresennol;
- vi. Bydd S4C, ar ôl iddo benodi aelodau pwyllgor sefydlog, yn penodi cadeirydd y pwyllgor sefydlog;
- vii. yn caniatáu i bwyllgor heblaw pwyllgor sefydlog, benodi ei gadeirydd ei hun yng nghyfarfod cyntaf y pwyllgor;
- viii. penderfynu ar y lle, y gofynion rhybudd a'r cworwm ar gyfer cyfarfod pwyllgor ac is-bwyllgor a fydd, yn y ddau achos, yn ddim llai na thri;
- ix. penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod pwyllgor;
- x. penderfynu a ganiateir i'r cyhoedd a'r wasg fynychu cyfarfodydd is-bwyllgor a hefyd y gofynion hysbysiad cyhoeddus ymlaen llaw, os o gwbl, sy'n ofynnol ar gyfer cyfarfodydd is-bwyllgor;
- xi. penderfynu a all y cyhoedd gymryd rhan mewn cyfarfod o is-bwyllgor y caniateir iddynt fod yn bresennol; a
- xii. Gall ddiddymu pwyllgor neu is-bwyllgor.

5. CYFARFODYDD CYFFREDIN Y CYNGOR

- a **Mewn blwyddyn etholiad, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar neu o fewn 14 diwrnod ar ôl y diwrnod y mae'r cynghorwyr a etholwyd yn cymryd eu swydd.**
- b **Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiad, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor ar y fath ddiwrnod ym mis Mai ag y mae'r Cyngor yn penderfynu.**
- c **Os na fydd amser arall yn cael ei bennu, cynhelir cyfarfod blynyddol y Cyngor am 7.00pm.**
- d **Yn ogystal â chyfarfod blynyddol y Cyngor, gellir cynnal unrhyw nifer o gyfarfodydd cyffredin eraill ym mhob blwyddyn ar y cyfryw ddyddiadau ac amseroedd a benderfynir gan y Cyngor.**
- e **Y busnes cyntaf a gynhelir yng nghyfarfod blynyddol y Cyngor fydd ethol**

Cadeirydd ac Is-gadeirydd (os oes un) o'r Cyngor.

- f **Bydd Cadeirydd y Cyngor, oni bai ei fod wedi ymddiswyddo neu wedi dod yn anghymwys, yn parhau yn ei swydd ac yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bydd ei olynnydd yn cael ei ethol yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.**
- g **Bydd Is-gadeirydd y Cyngor os oes un, oni bai eu bod yn ymddiswyddo neu'n cael eu hanghymwyso, yn dal ei swydd tan yn union ar ôl ethol Cadeirydd y Cyngor yng nghyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.**
- h **Mewn blwyddyn etholiad, os nad yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ailethol yn aelod o'r Cyngor, bydd yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd olynol y Cyngor wedi'i ethol. Ni fydd gan Gadeirydd presennol y Cyngor bleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor ond bydd yn rhoi pleidlais fwrw yn achos pleidlais gyfartal o bleidleisiau.**
- i **Mewn blwyddyn etholiad, os yw Cadeirydd presennol y Cyngor wedi'i ailethol yn aelod o'r Cyngor, bydd yn llywyddu yn y cyfarfod blynyddol nes bod Cadeirydd newydd y Cyngor wedi'i ethol. Gallant arfer pleidlais wreiddiol mewn perthynas ag ethol Cadeirydd newydd y Cyngor a byddant yn rhoi pleidlais fwrw yn achos pleidlais gyfartal o bleidleisiau.**
- j Yn dilyn ethol Cadeirydd y Cyngor a'r Is-Gadeirydd (os oes un) o'r Cyngor yn y cyfarfod blynyddol, bydd y busnes yn cynnwys:
 - i. **Mewn blwyddyn etholiad, cyflwynwyd ffurflenni swyddfa gan Gadeirydd y Cyngor a chynghorwyr oni bai bod y Cyngor yn penderfynu gwneud hyn yn ddiweddarach. Mewn blwyddyn nad yw'n flwyddyn etholiad, cyflwynir ffurflen dderbyn swydd gan Gadeirydd y Cyngor oni bai bod y Cyngor yn penderfynu gwneud hyn yn ddiweddarach;**
 - ii. Cadarnhad o gywirdeb cofnodion cyfarfod diwethaf y Cyngor;
 - iii. Derbyn cofnodion cyfarfod diwethaf pwyllgor;
 - iv. Ystyried yr argymhellion a wnaed gan bwyllgor;
 - v. Adolygu trefniadau dirprwyo i bwyllgorau, is-bwyllgorau, staff ac awdurdodau lleol eraill;
 - vi. Adolygiad o'r cylch gorchwyl ar gyfer pwyllgorau;
 - vii. penodi aelodau i bwyllgorau presennol;
 - viii. penodi unrhyw bwyllgorau newydd yn unol â rheol sefydlog 4;

- ix. Adolygu a mabwysiadu rheolau sefydlog a rheoliadau ariannol priodol;
- x. Adolygiad o'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer defnyddio pŵer cymhwysedd cyffredinol
- xi. Adolygu a mabwysiadu adroddiad blynyddol y cyngor
- xii. Adolygu a mabwysiadu cynllun hyfforddi'r cyngor
- xiii. Adolygu trefniadau (gan gynnwys cytundebau cyfreithiol) gydag awdurdodau lleol eraill, cyrff nid-er-elw a busnesau;
- xiv. Adolygu cynrychiolaeth ar gyrff allanol neu weithio gyda nhw a threfniadau ar gyfer adrodd yn ôl;
- xv. Adolygu rhestr eiddo tir ac asedau eraill gan gynnwys adeiladau ac offer swyddfa;
- xvi. Cadarnhau trefniadau yswiriant mewn perthynas â'r holl risgiau anyswiradwy;
- xvii. Adolygu tanysgrifiadau'r Cyngor a/neu staff i gyrff eraill;
- xviii. Adolygu gweithdrefn gwynion y Cyngor;
- xix. Adolygu polisiau, gweithdrefnau ac arferion y Cyngor mewn perthynas â'i rwymedigaethau o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a diogelu data (*gweler hefyd reolau sefydlog 11, 20 a 21*);
- xx. Adolygiad o bolisi'r Cyngor ar gyfer ymdrin â'r wasg/cyfyngau;
- xxi. Adolygu polisiau a gweithdrefnau cyflogaeth y Cyngor;
- xxii. Adolygiad o wariant y Cyngor o dan a.137 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972
- xxiii. Pennu amser a lleoliad cyfarfodydd cyffredin y Cyngor hyd at a chan gynnwys cyfarfod blynyddol nesaf y Cyngor.

6. CYFARFODYDD RHYFEDDOL Y CYNGOR, PWYLLGORAU AC IS-BWYLLGORAU

- a **Gall Cadeirydd y Cyngor gynnal cyfarfod arbennig o'r Cyngor ar unrhyw adeg.**
- b **Os nad yw Cadeirydd y Cyngor yn galw cyfarfod arbennig o'r Cyngor o fewn saith diwrnod ar ôl i ddau gynghorydd ofyn yn ysgrifenedig i wneud hynny, gall unrhyw ddau gynghorydd gynnull cyfarfod arbennig**

o'r Cyngor. Bydd yr hysbysiad cyhoeddus sy'n rhoi amser, lle ac agenda ar gyfer cyfarfod o'r fath yn cael ei lofnodi gan y ddau gynghorydd.

- c Gall cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor ymgynnull cyfarfod arbennig o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor ar unrhyw adeg.
- d Os nad yw cadeirydd pwyllgor neu is-bwyllgor yn galw cyfarfod anghyffredin o fewn 3 diwrnod ar ôl gofyn i ni wneud hynny gan 2) caiff aelodau'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor, unrhyw 2 aelod o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor ymgynnull cyfarfod eithriadol o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor.

7. PENDERFYNIADAU BLAENOROL

- a Ni fydd penderfyniad yn cael ei wrthdroi o fewn chwe mis ac eithrio naill ai drwy gynnig arbennig, sy'n ei gwneud yn ofynnol rhoi rhybudd ysgrifenedig gan o leiaf 2 gynghorydd i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9, neu drwy gynnig a symudir yn unol ag argymhelliad pwyllgor neu is-bwyllgor.
- b Pan fydd cynnig a symudwyd yn unol â rheol sefydlog 7(a) wedi'i waredu, ni ellir symud unrhyw gynnig tebyg am chwe mis arall.

8. PLEIDLEISIO AR APWYNTIADAU

- a Pan fo mwy na dau berson wedi'u henwebu am swydd i'w llenwi gan y Cyngor ac nad oes yr un o'r personau hynny wedi cael mwyafrif absoliwt o bleidleisiau o'u plaid, bydd enw'r person sydd â'r nifer lleiaf o bleidleisiau yn cael ei ddileu oddi ar y rhestr a phleidlais newydd a gymerwyd. Bydd y broses hon yn parhau hyd nes y rhoddir mwyafrif y pleidleisiau o blaid un person. Gellir setlo tei mewn pleidleisiau gan y bleidlais fwrw'n arferadwy gan gadeirydd y cyfarfod.

9. CYNIGION AR GYFER CYFARFOD SY'N EI GWNEUD YN OFYNNOL RHOI RHYBUDD YSGRIFENEDIG I'R SWYDDOG PRIODOL

- a Bydd cynnig yn ymwneud â chyfrifoldebau'r cyfarfod y mae'n cael ei gyflwyno ar ei gyfer a beth bynnag bydd yn ymwneud â chyflawni swyddogaethau, pwerau a rhwymedigaethau statudol y Cyngor neu fater sy'n effeithio'n benodol ar ardal y Cyngor neu ei drigolion.
- b Ni chaniateir symud unrhyw gynnig mewn cyfarfod oni bai ei fod ar yr agenda ac mae'r masnachwr wedi rhoi rhybudd ysgrifenedig o'i eiriad i'r Swyddog Priodol o leiaf 3 diwrnod clir cyn y cyfarfod. Nid yw diwrnodau

clir yn cynnwys diwrnod yr hysbysiad na diwrnod y cyfarfod.

- c Gall y Swyddog Priodol, cyn cynnwys cynnig ar yr agenda, gael ei dderbyn yn unol â rheol sefydlog 9(b), cywiro gwallau gramadegol neu argraffyddol amlwg yng ngeiriad y cynnig.
- d Os yw'r Swyddog Priodol o'r farn nad yw geiriad cynnig a dderbynnir yn unol â rheol sefydlog 9(b) yn glir o ran ystyr, bydd y cynnig yn cael ei wrthod hyd nes y bydd y cynnig yn ei ailgyflwyno, fel y gellir ei ddeall, yn ysgrifenedig, i'r Swyddog Priodol o leiaf 4 diwrnod clir cyn y cyfarfod.
- e Os ystyriir bod geiriad neu destun cynnig arfaethedig yn amhriodol, bydd y Swyddog Priodol yn ymgynghori â chadeirydd y cyfarfod sydd i ddod neu, yn ôl y digwydd, y cynghorwyr sydd wedi ymgynnull y cyfarfod, i ystyried a fydd y cynnig yn cael ei gynnwys yn yr agenda neu ei wrthod.
- f Bydd penderfyniad y Swyddog Priodol ynghylch a ddylid cynnwys y cynnig ar yr agenda ai peidio yn derfynol.
- g Bydd cynigion a dderbynnir yn cael eu cofnodi a'u rhifo yn y drefn y cânt eu derbyn.
- h Bydd cynigion a wrthodir yn cael eu cofnodi gydag esboniad gan y Swyddog Priodol o'r rheswm dros wrthod.

10. **CYNIGION MEWN CYFARFOD NAD OES ANGEN RHYBUDD YSGRIFENEDIG ARNO**

- a Gellir symud y cynigion canlynol mewn cyfarfod heb rybudd ysgrifenedig i'r Swyddog Priodol:
 - i. cywiro anghywirdeb ym munudau drafft y cyfarfod;
 - ii. symud i bleidlais;
 - iii. gohirio ystyriaeth o gynnig;
 - iv. i gyfeirio cynnig at bwyllgor neu is-bwyllgor penodol;
 - v. penodi person i lywyddu mewn cyfarfod;
 - vi. newid trefn busnes ar yr agenda;
 - vii. symud ymlaen i'r busnes nesaf ar yr agenda;
 - viii. gofyn am adroddiad ysgrifenedig;

- ix. penodi pwyllgor neu is-bwyllgor a'u haelodau;
- x. ymestyn y terfynau amser ar gyfer siarad;
- xi. gwahardd y wasg a'r cyhoedd o gyfarfod mewn perthynas â gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth arall sy'n niweidiol i les y cyhoedd;
- xii. peidio â chlywed ymhellach gan gynghorydd neu aelod o'r cyhoedd;
- xiii. eithrio cynghorydd neu aelod o'r cyhoedd am ymddygiad afreolus;
- xiv. atal y cyfarfod dros dro;
- xv. atal gorchymyn sefydlog penodol (oni bai ei fod yn adlewyrchu gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol);
- xvi. i ohirio'r cyfarfod; neu
- xvii. i orffen y cyfarfod.

11. RHEOLI GWYBODAETH

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 20.

- a **Bydd gan y Cyngor fesurau technegol a sefydliadol i gadw gwybodaeth ddiogel (gan gynnwys data personol) sydd ganddo ar bapur ac electronig. Bydd trefniadau o'r fath yn cynnwys penderfynu pwy sydd â mynediad at ddata personol ac amgryptio data personol. Bydd y dyddiad hwnnw'n cynnwys recordiadau o gyfarfodydd a gynhelir gan y Cyngor.**
- b **Bydd gan y Cyngor bolisiau ar waith, ac yn parhau i gael eu hadolygu, ar gyfer cadw a dinistrio'r holl wybodaeth yn ddiogel (gan gynnwys data personol) sydd ganddo ar bapur, wedi'i recordio ac ar ffurf electronig. Bydd polisi cadw'r Cyngor yn cadarnhau'r cyfnod y cedwir gwybodaeth (gan gynnwys data personol) neu os nad yw hyn yn bosibl, y meini prawf a ddefnyddir i bennu'r cyfnod hwnnw (e.e. Deddf Cyfyngiadau 1980).**
- c **Ni fydd yr agenda, papurau sy'n cefnogi'r agenda a chofnodion cyfarfod yn datgelu nac yn tanseilio gwybodaeth gyfrinachol neu ddata personol fel arall heb gyfiawnhad cyfreithiol.**
- d **Ni fydd cynghorwyr, staff, contractwyr ac asiantau'r Cyngor yn datgelu gwybodaeth gyfrinachol na data personol heb gyfiawnhad cyfreithiol.**

12. COFNODION DRAFFT

- a Os cyflwynwyd cofnodion drafft cyfarfod blaenorol ar gynghorwyr sydd â'r agenda i fod yn bresennol yn y cyfarfod y maent i fod i gael eu cymeradwyo i'w cywiro, fe'u cymerir fel y darllenir.
- b Ni fydd unrhyw drafodaeth am gofnodion drafft cyfarfod blaenorol ac eithrio mewn perthynas â'u cywirdeb. Bydd cynnig i gywiro anghywirdeb yn y cofnodion drafft yn cael ei symud yn unol â rheol sefydlog 10(a)(i).
- c Bydd cywirdeb y cofnodion drafft, gan gynnwys unrhyw ddiwygiad(au) a wneir iddynt, yn cael ei gadarnhau drwy benderfyniad a bydd yn cael ei lofnodi gan gadeirydd y cyfarfod ac yn sefyll fel cofnod cywir o'r cyfarfod y mae'r cofnodion yn ymwneud ag ef.
- d Os nad yw cadeirydd y cyfarfod yn ystyried bod y cofnodion yn gofnod cywir o'r cyfarfod y maent yn perthyn iddo, bydd yn llofnodi'r cofnodion ac yn cynnwys paragraff yn y telerau canlynol neu i'r un effaith:

"Nid yw cadeirydd y cyfarfod hwn yn credu bod cofnodion y cyfarfod () a gynhaliwyd ar [ddyddiad] mewn perthynas â () yn gofnod cywir ond ni chadarnhawyd eu barn gan y cyfarfod a chadarnheir y cofnodion fel cofnod cywir o'r trafodion."

- e Yn amodol ar reol sefydlog 20(a) ac yn dilyn penderfyniad sy'n cadarnhau cywirdeb cofnodion cyfarfod, bydd y cofnodion drafft neu recordiadau o'r cyfarfod y mae cofnodion cymeradwy yn bodoli ar eu cyfer.
- f) **Heb fod yn hwyrach na saith diwrnod gwaith o gyfarfod y cyngor, rhaid i'r Cyngor gyhoeddi nodyn yn electronig sy'n nodi:**

- enwau'r aelodau a fynychodd y cyfarfod, ac unrhyw ymddiheuriadau am absenoldeb;
- unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb; a
- Unrhyw benderfyniadau a wneir yn y cyfarfod, gan gynnwys canlyniadau unrhyw bleidleisiau.

Nid yw'r gofynion ynghylch y nodyn sydd i'w gyhoeddi ar ôl cyfarfod o'r cyngor yn berthnasol ar gyfer busnes preifat na lle byddai datgelu yn niweidiol i weithredu ar y penderfyniadau hynny.

13. **COD YMDDYGIAD A GOLLYNGIADAU**

Gweler hefyd rheol sefydlog 3(s).

- a **Bydd cynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn dilyn y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor.**
- b Bydd yr holl gynghorwyr a phobl nad ydynt yn gynghorwyr sydd â hawliau pleidleisio yn ymgymryd â hyfforddiant yn y cod ymddygiad o fewn chwe mis i gyflwyno'r ffurflen dderbyn swydd.
- c **Bydd ceisiadau am ollyngiad yn ysgrifenedig a'u cyflwyno i bwyllgor safonau Cyngor Sir Powys** cyn gynted â phosibl cyn y cyfarfod y mae angen y gollyngiad ar ei gyfer.

14. **CWYNION COD YMDDYGIAD**

- a Ar ôl i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru hysbysu ei fod yn delio â chwyn bod cynghorydd neu nad yw'n gynghorydd sydd â hawliau pleidleisio wedi torri cod ymddygiad y Cyngor, bydd y Swyddogion Priodol, yn amodol ar reol sefydlog 12, yn adrodd hyn i'r Cyngor.
- b Pan fo'r hysbysiad yn rheol sefydlog 13(a) yn ymwneud â chwyn a wnaed gan y Swyddog Priodol, bydd y Swyddog Priodol yn hysbysu Cadeirydd y Cyngor o'r ffaith hon, a bydd y Cadeirydd yn enwebu aelod arall o staff i ymgymryd â dyletswyddau'r Swyddog Priodol mewn perthynas â'r gŵyn hyd nes y penderfynwyd.
- c Gallai'r Cyngor:
 - i. darparu gwybodaeth neu dystiolaeth lle mae datgeliad o'r fath yn angenrheidiol i ymchwilio i'r gŵyn neu os yw'n ofyniad cyfreithiol;
 - ii. ceisio gwybodaeth sy'n berthnasol i'r gŵyn gan y person neu'r corff sydd â chyfrifoldeb statudol dros ymchwilio i'r mater;
 - iii. indemnio'r cynghorydd neu'r rhai nad ydynt yn gynghorydd â hawliau pleidleisio mewn perthynas â'u costau cyfreithiol cysylltiedig ac mae unrhyw indemniad o'r fath yn amodol ar gymeradwyaeth gan un o gyfarfodydd y Cyngor.

15. **SWYDDOG PRIODOL**

- a Y Swyddog Priodol fydd naill ai (i) y clerc neu (ii) aelod (au) staff eraill a

enwebwyd gan y Cyngor i ymgymryd â gwaith y Swyddog Priodol pan fydd y Swyddog Priodol yn absennol.

i. Rhaid i'r Swyddog Priodol **o leiaf dri diwrnod clir cyn cyfarfod o'r Cyngor, pwyllgor** neu is-bwyllgor:

a) Trefnu cyflwyno'r hysbysiad (gan gynnwys sut y gellir cyrchu'r cyfarfod yn rhithiol, (os yw'n berthnasol) y mae'n rhaid ei gyhoeddi'n electronig ac mewn man amlwg yn y gymuned o leiaf dri diwrnod clir cyn y cyfarfod, neu os yw'r cyfarfod yn cael ei gynnull ar fyr rybudd, ar yr adeg y caiff ei gynnull.

b) Os yw aelod am dderbyn y gwŷs yn ysgrifenedig yn hytrach nag yn electronig, rhaid iddo roi hysbysiad ysgrifenedig i'r clerck a phennu'r cyfeiriad post y dylid anfon y gwys ato.

c) Rhaid i'r hysbysiad ddarparu manylion am sut i gael mynediad i'r cyfarfod o bell, ac amser a lleoliad y cyfarfod. Gellir hepgor y lle os cynhelir y cyfarfod drwy ddulliau anghysbell yn unig.

d) Rhaid i'r hysbysiad fod ar gael mewn man amlwg sy'n rhoi rhybudd o'r amser, y lle a'r agenda (ar yr amod bod yr hysbysiad cyhoeddus gydag agenda cyfarfod rhyfeddol o'r Cyngor a gynullir gan gynghorwyr yn cael ei lofnodi ganddynt) a'i gyhoeddi'n electronig gyda rhybudd o'r amser a'r lle ac, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol, unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â'r busnes sydd i'w trafod yn y cyfarfod oni bai eu bod yn ymwneud â busnes sy'n debygol o fod yn berthnasol i fusnes sy'n debygol o fod yn i'w hystyried yn breifat neu pe byddai eu datgeliad yn groes i unrhyw ddeddfiad.

Gweler rheol sefydlog 3(b)(a) am ystyr diwrnodau clir ar gyfer cyfarfod cyngor llawn ac ar gyfer cyfarfod pwyllgor;

ii. Yn amodol ar Reol Sefydlog 9, cynnwys ar yr agenda yr holl gynigion yn y gorchymyn a dderbyniwyd oni bai bod cynghorydd wedi rhoi rhybudd ysgrifenedig o leiaf 3 diwrnod cyn y cyfarfod yn cadarnhau ei fod yn cael ei dynnu'n ôl;

iii. **cynnull cyfarfod o'r Cyngor ar gyfer ethol Cadeirydd newydd o'r Cyngor, a drefnwyd gan swydd wag achlysurol yn eu swyddfa;**

iv. **hwyluso archwilio'r llyfr cofnodion gan etholwyr llywodraeth leol;**

v. **derbyn a chadw copïau o is-ddeddfau a wneir gan awdurdodau lleol eraill;**

vi. Derbyn ffurflenni swyddfa gan gynghorwyr;

- vii. cadw copi o gofrestr buddiannau pob cynghorydd lle mae'r Cyngor wedi penderfynu ei gwneud yn ofynnol i gynghorwyr ddatgan buddiannau o flaen llaw;
- viii. cynorthwyo gydag ymateb i geisiadau a wneir o dan ddeddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a hawliau sy'n arferadwy o dan ddeddfwriaeth diogelu data, yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol y Cyngor;
- ix. Cysylltu, fel y bo'n briodol, â Swyddog Diogelu Data'r Cyngor (os oes un);
- x. derbyn ac anfon gohebiaeth gyffredinol a hysbysiadau ar ran y Cyngor ac eithrio pan fo penderfyniad i'r gwrthwyneb;
- xi. cynorthwyo i drefnu, storio, cyrchu, diogelu a dinistrio gwybodaeth a gedwir gan y Cyngor ar bapur ac electronig yn amodol ar ofynion deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth a diogelu data a gofynion cyfreithlon eraill (e.e., Deddf Cyfyngiadau 1980);
- xii. trefnu bod gweithredoedd cyfreithiol yn cael eu cyflawni;
Gweler hefyd rheol sefydlog 22;
- xiii. trefnu neu reoli'r awdurdodiad, cymeradwyaeth a chyfarwyddyd prydlon ynghylch unrhyw daliadau sydd i'w gwneud gan y Cyngor yn unol â'i reoliadau ariannol;
- xiv. cofnodi pob cais cynllunio a hysbyswyd i'r Cyngor ac ymateb y Cyngor i'r awdurdod cynllunio lleol mewn llyfr neu ffeil at y diben hwnnw;
- xv. atgyfeirio cais cynllunio a dderbyniwyd gan y Cyngor at Bwyllgor Cynllunio y Cyngor o fewn dau ddiwrnod gwaith i'w dderbyn er mwyn hwyluso cyfarfod arbennig os oes angen ystyried natur cais cynllunio gerbron y pwyllgor cyfarfod arferol nesaf;
- xvi. rheoli mynediad at wybodaeth am y Cyngor drwy'r cynllun cyhoeddi; a
- xvii. cadw dalfa sêl y Cyngor (os oes un) na fydd yn cael ei ddefnyddio heb benderfyniad i'r perwyl hwnnw.
Gweler hefyd Rheol Sefydlog 2 2.

16. SWYDDOG ARIANNOL CYFRIFOL

- a Bydd y Cyngor yn penodi aelod (au) staff priodol i ymgymryd â gwaith y Swyddog Ariannol Cyfrifol pan fydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn absennol.

17. CYFRIFON A CHYFRIFLENNI CYFRIFEG

- a Mae "arferion priodol" mewn rheolau sefydlog yn cyfeirio at y fersiwn ddiweddaraf o "Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gyngorau Lleol yng Nghymru – Canllaw i Ymarferwyr."
- b Bydd pob taliad gan y Cyngor yn cael ei awdurdodi, ei gymeradwyo a'i dalu yn unol â'r gyfraith, arferion priodol a rheoliadau ariannol y Cyngor.
- c Bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn rhoi datganiad i'w grynhoi i bob cynghorydd cyn gynted ag y bo'n ymarferol 30 Medi ym mhob blwyddyn:
 - i. derbynebau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant);
 - ii. derbynebau a thaliadau cyfanredol y Cyngor (neu incwm a gwariant) am y flwyddyn hyd yma;
 - iii. y balansau a ddelir ar ddiwedd y chwarter sy'n cael eu hadrodd ac sy'n cynnwys cymhariaeth â'r gyllideb ar gyfer y flwyddyn ariannol ac yn amlygu unrhyw orwariant gwirioneddol neu bosib.
- d Cyn gynted â phosibl ar ôl y flwyddyn ariannol sy'n dod i ben ar 31 Mawrth, bydd y Swyddog Ariannol Cyfrifol yn darparu:
 - i. datganiad yn crynhoi derbynebau a thaliadau'r Cyngor (neu incwm a gwariant) ar gyfer y chwarter diwethaf a'r flwyddyn hyd yma i gael gwybodaeth; a
 - ii. i'r Cyngor y datganiadau cyfrifyddu ar gyfer y flwyddyn ar ffurf Adran 2 o'r ffurflen llywodraethiant ac atebolrwydd flynyddol, fel sy'n ofynnol gan arferion priodol, i'w hystyried a'u cymeradwyo.
- e Bydd y datganiadau cyfrifo diwedd blwyddyn yn cael eu paratoi yn unol ag arferion priodol ac yn cymhwyso'r ffurf o gyfrifon a bennir gan y Cyngor (derbynebau a thaliadau neu incwm a gwariant) ar gyfer y flwyddyn hyd at 31 Mawrth. Bydd ffurflen lywodraethu ac atebolrwydd flynyddol ddrafft wedi'i chwblhau yn cael ei chyflwyno i'r holl gynghorwyr o leiaf 14 diwrnod cyn i'r Cyngor gymeradwyo hynny. Cyflwynir datganiad llywodraethiant ac atebolrwydd blynyddol y Cyngor, sy'n destun archwiliad allanol, gan gynnwys y datganiad llywodraethu blynyddol, i'r Cyngor i'w ystyried a'i gymeradwyo'n ffurfiol cyn 30 Mehefin.

18. RHEOLAETHAU ARIANNOL A CHAFFAEL

- a Bydd y Cyngor yn ystyried ac yn cymeradwyo rheoliadau ariannol a luniwyd gan y Swyddog Ariannol Cyfrifol, a fydd yn cynnwys trefniadau manwl mewn

perthynas â'r canlynol:

- i. cadw cofnodion cyfrifeg a systemau rheolaethau mewnol;
 - ii. asesu a rheoli risgiau ariannol a wynebir gan y Cyngor;
 - iii. gwaith yr archwilydd mewnol annibynnol yn unol ag arferion priodol a derbyn adroddiadau rheolaidd gan yr archwilydd mewnol, a fydd yn ofynnol o leiaf bob blwyddyn;
 - iv. arolygu a chopïo gan gynghorwyr ac etholwyr lleol cyfrifon a/neu orchmynion taliadau'r Cyngor; a
 - v. a yw contractau sydd â gwerth amcangyfrifedig o lai na **£25,000** oherwydd amgylchiadau arbennig wedi'u heithrio rhag proses dendro neu ymarfer caffael.
- b Bydd rheoliadau ariannol yn cael eu hadolygu'n rheolaidd ac o leiaf yn flynyddol at ddibenion ffitrwydd.
- c **Mae contract cyhoeddus a reoleiddir gan Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 gyda gwerth amcangyfrifedig o fwy na £25,000 ond yn llai na'r trothwyon perthnasol y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 17(f) yn ddarostyngedig i'r trefniadau "cyffyrddiad ysgafn" o dan Reoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 oni bai ei fod yn bwriadu defnyddio rhestr bresennol o gyflenwyr cymeradwy (cytundeb fframwaith).**
- d Yn amodol ar ofynion ychwanegol yn rheoliadau ariannol y Cyngor, bydd y broses dendro ar gyfer contractau ar gyfer cyflenwi nwyddau, deunyddiau, gwasanaethau neu gyflawni gwaith yn cynnwys, o leiaf, y camau canlynol:
- i. llunio manyleb ar gyfer y nwyddau, y deunyddiau, y gwasanaethau neu'r gwaith a gyflawnir;
 - ii. bydd gwahoddiad i dendro yn cael ei lunio i gadarnhau (i) manyleb y Cyngor (ii) yr amser, y dyddiad a'r cyfeiriad ar gyfer cyflwyno tendrau (iii) dyddiad ymateb ysgrifenedig y Cyngor i'r tendr a (iv) y gwaharddiad ar ddarpar gcontractwyr sy'n cysylltu â chynghorwyr neu staff i annog neu gefnogi eu tendr y tu allan i'r broses ragnodedig;
 - iii. bydd y gwahoddiad i dendro yn cael ei hysbysebu mewn papur newydd lleol ac mewn unrhyw ffordd arall sy'n briodol;
 - iv. Mae tendrau i'w cyflwyno'n ysgrifenedig mewn amlen farc wedi'i selio wedi'i chyfeirio at y Swyddog Priodol;
 - v. Bydd tendrau'n cael eu hagor gan y Swyddog Priodol ym mhresenoldeb o

leiaf un cynghorydd ar ôl i'r dyddiad cau ar gyfer cyflwyno tendrau fynd heibio;

- vi. Mae tendrau i'w hadrodd i gyfarfod priodol y Cyngor neu bwyllgor neu is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig, a'u hystyried.
- e Nid yw'r Cyngor, na phwyllgor nac is-bwyllgor sydd â chyfrifoldeb dirprwyedig dros ystyried tendrau, yn sicr o dderbyn y tendr gwerth isaf.
- f **Os yw gwerth contract yn debygol o fod yn uwch na'r trothwy a bennir gan Swyddfa Fasnach y Llywodraeth o bryd i'w gilydd, rhaid i'r Cyngor ystyried a yw Rheoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 neu Reoliadau Contractau Cyfleustodau 2016 yn gymwys i'r contract ac, os yw'r naill neu'r llall o'r Rheoliadau hynny'n gymwys, rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau caffael. Gall OVW roi rhagor o wybodaeth i'r Cyngor yn hyn o beth.**

19. TRAFOD MATERION STAFF

- a Mae mater personol i aelod o staff sy'n cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor NEU'r is-bwyllgor] yn ddarostyngedig i reol sefydlog 10.
- b Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch absenoldebau o'r gwaith, bydd uwch aelod staff y Cyngor yn rhoi gwybod i gadeirydd y Cyngor neu'r is-bwyllgor neu, os nad yw ar gael, is-gadeirydd (os oes un) y Cyngor neu'r is-bwyllgor] o absenoldeb a achosir gan salwch neu reswm arall a rhaid i'r person hwnnw roi gwybod i'r Cyngor am yr absenoldeb hwnnw i'r Cyngor NEU'r is-bwyllgor] yn ei gyfarfod nesaf.
- c Cadeirydd pwyllgor y Cyngor] NEU'r is-bwyllgor] neu yn eu absenoldeb, bydd yr is-gadeirydd ar benderfyniad yn cynnal adolygiad o berfformiad ac arfarniad blynyddol gwaith [teitl swydd yr aelod staff]. Bydd yr adolygiadau a'r arfarniad yn cael eu hadrodd yn ysgrifenedig ac yn amodol ar gymeradwyaeth drwy benderfyniad y Cyngor.
- d Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, bydd uwch aelod staff y Cyngor (neu aelodau eraill o staff) yn cysylltu â chadeirydd y Cyngor neu yn ei absenoldeb, is-gadeirydd y Cyngor mewn perthynas â mater cwynion anffurfiol neu ffurfiol, a bydd y mater hwn yn cael ei adrodd yn ôl a'i ddatblygu drwy benderfyniad y Cyngor.
- e Yn amodol ar bolisi'r Cyngor ynghylch ymdrin â materion cwynion, os yw mater cwyno anffurfiol neu ffurfiol a godir gan aelod o staff yn ymwneud â chadeirydd neu is-gadeirydd y Cyngor, bydd hyn yn cael ei gyfleu i aelod arall

o'r Cyngor, a fydd yn cael ei adrodd yn ôl a'i ddatblygu drwy benderfyniad y Cyngor.

- f Bydd unrhyw berson sy'n gyfrifol am reoli staff cyfan neu ran ohono, yn gyfrinachol, yn trin cofnodion ysgrifenedig pob cyfarfod sy'n ymwneud â'u perfformiad, galluoedd, cwynion neu faterion disgyblu.
- g Yn unol â rheol sefydlog 11(a), bydd gan bersonau sydd â chyfrifoldebau rheoli llinell fynediad at gofnodion staff y cyfeirir atynt yn rheol sefydlog 19(f).

20. CYFRIFOLDEBAU I DDARPARU GWYBODAETH

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 21.

- a **Yn unol â deddfwriaeth rhyddid gwybodaeth, bydd y Cyngor yn cyhoeddi gwybodaeth yn unol â'i gynllun cyhoeddi ac yn ymateb i geisiadau am wybodaeth a gedwir gan y Cyngor.**

21. CYFRIFOLDEBAU O DAN DDEDDFWRIAETH DIOGELU DATA

(Nid yw'r rhestr isod yn rhestr unigryw).

Gweler hefyd Rheol Sefydlog 11.

- a Gall y Cyngor benodi Swyddog Diogelu Data.
- b **Bydd gan y Cyngor bolisiau a gweithdrefnau ar waith i ymateb i unigolyn sy'n arfer hawliau statudol yn ymwneud â'u data personol.**
- c **Bydd gan y Cyngor bolisi ysgrifenedig ar gyfer ymateb i dorri data personol a'i reoli.**
- d **Bydd y Cyngor yn cadw cofnod o'r holl achosion o dorri data personol sy'n cynnwys y ffeithiau sy'n ymwneud â'r torri data personol, ei effeithiau a'r camau unioni a gymerwyd.**
- e **Bydd y Cyngor yn sicrhau bod gwybodaeth a gyfleir yn ei hysbysiadau (au) preifatrwydd mewn ffurflen hygyrch a hygyrch a'i bod yn cael ei diweddarau.**
- f **Bydd y Cyngor yn cadw cofnod ysgrifenedig o'i weithgareddau prosesu.**

22. **CYSYLLTIADAU GYDA'R WASG / MEDIA**

- a Bydd ceisiadau gan y wasg neu gyfryngau eraill am sylw neu ddatganiad llafar neu ysgrifenedig gan y Cyngor, ei gynghorwyr neu staff yn cael eu trin yn unol â pholisi'r Cyngor mewn perthynas â delio â'r wasg a/neu gyfryngau eraill.

23. **GWEITHREDU A SELIO GWEITHREDOEDD CYFREITHIOL**

Gweler hefyd reolau sefydlog 15(b)(xii) a (xvii).

- a Ni fydd gweithred gyfreithiol yn cael ei chyflawni ar ran y Cyngor oni bai ei fod wedi'i awdurdodi drwy benderfyniad.
- b **[Yn amodol ar reol sefydlog 23(a), bydd sêl gyffredin y Cyngor yn unig yn cael ei ddefnyddio ar gyfer selio gweithred sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith. Bydd yn cael ei gymhwyso gan y Swyddog Priodol ym mhresenoldeb dau gynghorydd a fydd yn llofnodi'r weithred fel tystion.]**

Mae'r uchod yn berthnasol i Gyngor sydd â sêl gyffredin.

NEU

[Yn amodol ar reol sefydlog 23(a), caiff unrhyw ddau gynghorydd lofnodi ar ran y Cyngor, bydd unrhyw weithred sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith a'r Swyddog Priodol yn dyst i'w llofnodion.]

Mae'r uchod yn berthnasol i Gyngor heb sêl gyffredin.

24. **CYFATHREBU GYDA CHYNGHORWYR BWRDEISTREF SIROL NEU SIROL**

- a Anfonir gwahoddiad i fynychu cyfarfod o'r Cyngor, ynghyd â'r agenda, at gynghorwyr ward y Cyngor Sir sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.
- b Oni bai bod y Cyngor yn penderfynu fel arall, bydd copi o bob llythyr a anfonir at y Cyngor Sir yn cael ei anfon at y cynghorydd ward sy'n cynrychioli ardal y Cyngor.

25. **CYFYNGIADAU AR WEITHGAREDDAU'R CYNGHORWYR**

- a. Oni bai ei fod wedi'i awdurdodi'n briodol ni fydd unrhyw gynghorydd:
- i. archwilio unrhyw dir a/neu safle y mae gan y Cyngor hawl neu ddyletswydd i'w archwilio; neu

ii. Rhoi cyfarwyddiadau, cyfarwyddiadau neu gyfarwyddiadau.

26. **RHEOLAU SEFYDLOG YN GYFFREDINOL**

- a Gellir atal y cyfan neu ran o archeb sefydlog, ac eithrio un sy'n ymgorffori gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, drwy benderfyniad mewn perthynas ag ystyried eitem ar yr agenda ar gyfer cyfarfod.
- b Bydd cynnig i ychwanegu at neu amrywio neu ddirymu un neu fwy o reolau sefydlog y Cyngor, ac eithrio un sy'n cynnwys gofynion statudol neu gyfreithiol gorfodol, yn cael ei gynnig drwy gynnig arbennig, a rhoddir yr hysbysiad ysgrifenedig gan o leiaf 3 chynghorydd i'r Swyddog Priodol yn unol â rheol sefydlog 9.
- c Bydd y Swyddog Priodol yn darparu copi o reolau sefydlog y Cyngor i gynghorydd cyn gynted â phosibl.
- d Bydd penderfyniad cadeirydd cyfarfod ynghylch cymhwyso rheolau sefydlog yn y cyfarfod yn derfynol.

CYNGOR CYMUNED LLANGAMMARCH

RHEOLIADAU ARIANNOL

Mabwysiadwyd y Rheoliadau Ariannol hyn gan y Cyngor yn ei gyfarfod a gynhaliwyd ar 6 Tachwedd 2024

RHEOLIADAU ARIANNOL Cyngor Cymuned Llangammarch

Cynnwys

1.	<u>Cyffredinol</u>	31
2.	<u>Rheoli risg a rheolaeth fewnol</u>	32
3.	<u>Cyfrifon ac archwiliad</u>	33
4.	<u>Cyllideb a praesept</u>	34
5.	<u>Caffael</u>	35
6.	<u>Bancio a thaliadau</u>	37
7.	<u>Taliadau electronig</u>	38
8.	<u>Taliadau siec</u>	40
9.	<u>Cardiau talu</u>	40
10.	<u>Petty Arian</u>	40
11.	<u>Talu cyflogau a lwfansau</u>	415
12.	<u>Benthyciadau a buddsoddiadau</u>	41
13.	<u>Incwm</u>	42
14.	<u>Taliadau o dan gcontractau ar gyfer gwaith adeiladu neu waith adeiladu arall</u>	42
15.	<u>Siopau ac offer</u>	427
16.	<u>Asedau, eiddo ac ystadau</u>	42
17.	<u>Yswiriant</u>	43
18.	<u>[Elusennau]</u>	Error! Bookmark not defined.
19.	<u>Atal ac adolygu Rheoliadau Ariannol</u>	43
	<u>Atodiad 1 - Broses dendro</u>	44

Mabwysiadwyd y Rheoliadau Ariannol hyn gan y cyngor yn ei gyfarfod a gynhaliwyd ar 6 Tachwedd 2024.

Cyffredinol

Mae'r Rheoliadau Ariannol hyn yn rheoli rheolaeth ariannol y cyngor a dim ond drwy benderfyniad y cyngor y gellir eu diwygio neu eu hamrywio. Maent yn un o ddogfennau llywodraethu'r cyngor a byddant yn cael eu cadw ar y cyd â Rheolau Sefydlog y cyngor.

Mae disgwyl i gynghorwyr ddilyn y rheoliadau hyn ac i beidio â denu gweithwyr i'w torri. Mae methu â dilyn y rheoliadau hyn yn dwyn anfri ar swyddfa'r cynghorydd.

Gall torri'r rheoliadau hyn yn fwriadol gan weithiwr arwain at achos disgyblu.

Yn y Rheoliadau Ariannol hyn:

- ystyr 'Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio' yw'r rheoliadau a gyhoeddir o dan Adran 39 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004, neu unrhyw ddeddfwriaeth sy'n disodli, ac yna mewn grym, oni nodir yn wahanol.
- Mae "Approve" yn cyfeirio at weithred ar-lein, sy'n caniatáu i drafodyn electronig ddigwydd.
- Mae "awdurdodi" yn cyfeirio at benderfyniad gan y cyngor, neu bwyllgor neu swyddog, i ganiatáu i rywbeth ddigwydd.
- Mae 'arferion priodol' yn golygu'r rhai a nodir yn y *Canllaw i Ymarferwyr*
- *Canllaw i Ymarferwyr* y Llywodraethu ac Atebolrwydd i Gynghorau Lleol yng Nghymru – Canllaw i Ymarferwyr a gyhoeddwyd ar y cyd gan Un Llais Cymru a Chymdeithas Clercod Cyngor Lleol Cymru.
- Mae testun 'rhaid' a **thestun beiddgar** yn cyfeirio at rwymedigaeth statudol na all y cyngor ei newid.
- Mae 'Shall' yn cyfeirio at gyfarwyddyd anstatudol gan y cyngor at ei aelodau a'i staff.

Mae'r Swyddog Ariannol Cyfrifol (SAC) yn dal swydd statudol, a benodir gan y cyngor. Penodwyd y Clerc yn SAC ac mae'r rheoliadau hyn yn berthnasol yn unol â hynny. Y RFO;

- gweithredu o dan gyfarwyddyd polisi'r cyngor;
- yn gweinyddu materion ariannol y cyngor yn unol â'r holl Ddeddfau, rheoliadau ac arferion priodol;
- yn penderfynu ar ran y cyngor ei gofnodion cyfrifeg a'i systemau rheoli;
- sicrhau bod y systemau rheoli cyfrifeg yn cael eu dilyn;
- sicrhau bod y cofnodion cyfrifeg yn cael eu diweddarau;
- yn ceisio economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddefnyddio adnoddau'r cyngor; a
- yn cynhyrchu gwybodaeth rheoli ariannol fel sy'n ofynnol gan y cyngor.

Ni ddylai'r Cyngor ddirprwyo unrhyw benderfyniad ynghylch y canlynol:

- **pennu'r gyllideb derfynol neu'r praesept (gofyniad treth gyngor);**

- canlyniad adolygiad o effeithiolrwydd ei reolaethau mewnol
- cymeradwyo datganiadau cyfrifyddu;
- cymeradwyo datganiad llywodraethu blynyddol;
- Benthycu;
- datgan cymhwysedd ar gyfer y pŵer cyffredinol cymhwysedd; a
- mynd i'r afael ag argymhellion gan yr archwilwyr mewnol neu allanol.

Yn ogystal, bydd y Cyngor yn:

- penderfynu ac adolygu'r mandad banc yn rheolaidd ar gyfer holl gyfrifon banc y cyngor;
 - awdurdodi unrhyw grant neu ymrwymiad unigol sy'n fwy na £5,000.
- **Rheoli risg a rheolaeth fewnol**

Rhaid i'r cyngor sicrhau bod ganddo system gadarn o reolaeth fewnol, sy'n darparu rheolaeth ariannol, weithredol a risg effeithiol.

Bydd y Clerc / SAC yn paratoi, i'w gymeradwyo gan [y cyngor], bolisi rheoli risg sy'n cwmpasu holl weithgareddau'r cyngor. Bydd y polisi hwn a'r trefniadau rheoli risg canlyniadol yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.

Wrth ystyried unrhyw weithgaredd newydd, bydd y Clerc/SAC yn paratoi asesiad risg drafft gan gynnwys cynigion rheoli risg i'r cyngor eu hystyried.

O leiaf unwaith y flwyddyn, rhaid i'r cyngor adolygu effeithiolrwydd ei system rheolaeth fewnol, cyn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Rhaid i'r systemau rheoli cyfrifeg a bennir gan yr SAC gynnwys mesurau i:

- sicrhau bod risg yn cael ei rheoli'n briodol;
- sicrhau bod trafodion ariannol yn cael eu cofnodi'n brydlon a chywir;
- atal a chanfod anghywirdeb neu dwyll; a
- caniatáu ad-drefnu unrhyw gofnodion coll;
- nodi dyletswyddau swyddogion sy'n delio â thrafodion a
- sicrhau bod cyfrifoldebau yn cael eu rhannu.

O leiaf unwaith bob blwyddyn, ac ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, penodir aelod ac eithrio'r Cadeirydd (neu lofnodwr sieciau) i wirio cysoniadau banc (ar gyfer pob cyfrif) a gynhyrchir gan yr SAC. Bydd yr aelod yn llofnodi a dyddio'r cysoniadau a'r datganiadau banc gwreiddiol (neu'r ddogfen debyg) fel tystiolaeth o hyn. Bydd y gweithgaredd hwn, gan gynnwys unrhyw eithriadau, yn cael ei adrodd a'i nodi ganddo.

Bydd copiâu wrth gefn rheolaidd yn cael eu gwneud o'r cofnodion ar unrhyw gyfrifiadur y cyngor a'u storio naill ai ar-lein neu mewn lleoliad ar wahân i'r cyfrifiadur. Bydd y Cyngor yn rhoi mesurau ar waith i sicrhau na chollir y gallu i gael mynediad i unrhyw gyfrifiadur y cyngor os bydd gweithiwr yn gadael neu'n analluog am unrhyw reswm.

- **Cyfrifon ac archwiliad**

Bydd yr SAC yn penderfynu ar holl weithdrefnau cyfrifyddu a chofnodion ariannol y cyngor yn unol â'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.

Rhaid i'r cofnodion cyfrifeg a bennir gan y SAC fod yn ddigonol i egluro trafodion y cyngor ac i ddatgelu ei sefyllfa ariannol yn rhesymol gywir ar unrhyw adeg. Yn benodol, dylent gynnwys:

- **cofnodion o ddydd i ddydd o'r holl symiau o arian a dderbyniwyd ac a wariwyd gan y Cyngor (a gofnodir yn y llyfr arian parod) a'r materion y maent yn ymwneud â hwy;**
- **Cofnod o asedau a rhwymedigaethau'r Cyngor.**

Bydd y cofnodion cyfrifeg yn cael eu cynllunio i hwyluso'r gwaith o baratoi'r datganiadau cyfrifyddu yn effeithlon yn y Ffurflen Llywodraethiant ac Atebolrwydd Blynyddol.

Bydd y SAC yn cwblhau ac ardystio Datganiadau Cyfrifyddu blynyddol y cyngor a gynhwysir yn y Ffurflen Llywodraethiant ac Atebolrwydd Blynyddol yn unol ag arferion priodol, cyn gynted ag y bo'n ymarferol ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Ar ôl ardystio'r Datganiadau Cyfrifyddu, bydd yr SAC yn eu cyflwyno (gydag unrhyw ddogfennau cysylltiedig) i'r cyngor, o fewn yr amserlenni sy'n ofynnol gan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.

Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod system ddigonol ac effeithiol o archwilio mewnlol ei gofnodion cyfrifeg a'i system reoli fewnlol yn unol ag arferion priodol.

Rhaid i unrhyw swyddog neu aelod o'r Cyngor sicrhau bod dogfennau a chofnodion o'r fath ar gael y mae'r archwilydd mewnlol neu allanol yn ystyried eu bod yn angenrheidiol at ddibenion yr archwiliad a bydd, fel y cyfarwyddir gan y cyngor, yn cyflenwi'r SAC, yr archwilydd mewnlol, neu'r archwilydd allanol gyda gwybodaeth ac esboniad o'r fath y mae'r cyngor yn ei ystyried yn angenrheidiol.

Bydd yr archwilydd mewnlol yn cael ei benodi gan y cyngor neu bwyllgor o'r cyngor a bydd yn gwneud ei waith i werthuso effeithiolrwydd prosesau rheoli, rheoli a llywodraethu risg y cyngor yn unol ag arferion priodol a bennir yn y Canllaw i Ymarferwyr.

Bydd y cyngor yn sicrhau bod yr archwilydd mewnlol:

- yn gymwys ac yn annibynnol ar weithrediadau ariannol y cyngor;
- adroddiadau i'r cyngor yn ysgrifenedig, neu'n bersonol, yn rheolaidd gydag o leiaf un adroddiad ysgrifenedig yn ystod pob blwyddyn ariannol;

- yn gallu dangos cymhwysedd, gwrthrychedd ac annibyniaeth, yn rhydd o unrhyw wrthdaro buddiannau gwirioneddol neu ganfyddedig, gan gynnwys y rhai sy'n deillio o berthnasoedd teuluol; a
- Nid oes ganddo unrhyw ran o reoli neu reoli'r cyngor.

Ni chaiff yr Archwilydd Mewnol o dan unrhyw amgylchiadau:

- cyflawni unrhyw ddyletswyddau gweithredol i'r Cyngor;
- cychwyn neu gymeradwyo trafodion cyfrifyddu;
- darparu cyngor ariannol, cyfreithiol neu gyngor arall gan gynnwys mewn perthynas ag unrhyw drafodion yn y dyfodol; neu
- cyfarwyddo gweithgareddau unrhyw un o weithwyr y cyngor, ac eithrio i'r graddau bod cyflogaion o'r fath wedi'u haseinio'n briodol i gynorthwyo'r archwilydd mewnol.

Er mwyn osgoi amheuaeth, mewn perthynas ag archwiliad mewnol bydd gan y termau 'annibynnol' ac 'annibyniaeth' yr un ystyr ag a ddisgrifir yn y Canllaw i Ymarferwyr.

Bydd yr SAC yn gwneud trefniadau ar gyfer arfer hawliau etholwyr mewn perthynas â'r cyfrifon, gan gynnwys y cyfle i archwilio'r cyfrifon, llyfrau, a thalebau ac arddangos neu gyhoeddi unrhyw hysbysiadau a dogfennau sy'n ofynnol gan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru).

Bydd y SAC, heb oedi gormodol, yn dwyn i sylw pob cynghorydd unrhyw ohebiaeth neu adroddiad gan archwilwyr mewnol neu allanol.

- **Cyllideb a praesept**

Cyn gosod praesept, rhaid i'r cyngor gyfrifo ei ofyniad cyllidebol ar gyfer pob blwyddyn ariannol drwy baratoi a chymeradwyo cyllideb, yn unol â Deddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 neu ddeddfwriaeth ddilynol.

Bydd cyllidebau ar gyfer cyflogau a chyflogau, gan gynnwys cyfraniadau cyflogwyr yn cael eu hadolygu bob blwyddyn o leiaf ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol a bydd y fersiwn derfynol yn cael ei ddangos gan amserlen copi caled wedi'i llofnodi gan y Clerc a Chadeirydd y Cyngor.

Dim hwyrach na mis Tachwedd bob blwyddyn, bydd yr SAC yn paratoi cyllideb ddrafft gydag amcangyfrifon manwl o'r holl dderbynebau a thaliadau/incwm a gwariant ar gyfer y flwyddyn ariannol ganlynol gan ystyried hyd oes asedau a goblygiadau cost atgyweirio neu amnewid.

Ni fydd cyllidebau heb eu gwario ar gyfer prosiectau wedi'u cwblhau yn cael eu cario ymlaen i flwyddyn ddilynol.

Mewn achosion priodol, bydd pob pwyllgor (os o gwbl) yn adolygu ei gyllideb ddrafft ac yn cyflwyno unrhyw ddiwygiadau arfaethedig i'r cyngor heb fod yn hwyrach na diwedd mis Tachwedd bob blwyddyn.

Bydd rhagolwg drafft y gyllideb, gan gynnwys unrhyw argymhellion ar gyfer defnyddio neu gronni cronfeydd wrth gefn, yn cael ei ystyried gan y cyngor.

Ar ôl ystyried y gyllideb a'r rhagolwg arfaethedig, bydd y cyngor yn pennu ei ofyniad cyllidebol drwy bennu cyllideb. Bydd y cyngor yn gosod praesept ar gyfer y swm hwn erbyn diwedd mis Ionawr fan bellaf ar gyfer y flwyddyn ariannol ddilynol.

Gwaherddir unrhyw aelod sydd â'r dreth gyngor heb ei thalu am fwy na deufis rhag pleidleisio ar y gyllideb neu'r praesept gan Adran 106 o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 a rhaid iddo ddatgelu ar ddechrau'r cyfarfod bod Adran 106 yn gymwys iddynt.

Bydd y SAC yn **cyhoeddi'r praesept i'r awdurdod bilio erbyn diwedd mis Chwefror fan bellaf ac** yn rhoi copi o'r gyllideb flynyddol y cytunwyd arni i bob aelod.

Mae'r gyllideb y cytunwyd arni yn darparu sail ar gyfer monitro cynnydd yn ystod y flwyddyn trwy gymharu gwariant gwirioneddol ac incwm yn erbyn yr hyn a gynlluniwyd.

Bydd unrhyw ychwanegiad i, neu dynnu'n ôl, unrhyw gronfa wrth gefn a glustnodwyd yn cael ei gytuno gan y cyngor {neu bwyllgor perthnasol}.

- **Caffael**

Mae aelodau a swyddogion yn gyfrifol am gael gwerth am arian bob amser.

Dylai unrhyw swyddog sy'n caffael nwyddau, gwasanaethau neu waith sicrhau, cyn belled ag y bo'n ymarferol, y ceir y telerau gorau sydd ar gael, fel arfer trwy gael prisiau gan sawl darparwr.

Dylai'r SAC wirio natur gyfreithlon unrhyw bryniant arfaethedig cyn iddo gael ei wneud, ac yn achos pryniannau newydd neu anaml, dylai sicrhau bod y pŵer cyfreithiol sy'n cael ei ddefnyddio yn cael ei adrodd i'r cyfarfod lle mae'r gorchymyn wedi'i awdurdodi a'i gofnodi yn y cofnodion.

Bydd pob contract yn cydymffurfio â Rheolau Sefydlog y Cyngor a'r Rheoliadau Ariannol hyn ac ni wneir unrhyw eithriadau, ac eithrio mewn argyfwng.

Ar gyfer contract ar gyfer cyflenwi nwyddau, gwasanaethau neu waith lle bydd y gwerth amcangyfrifedig yn fwy na'r trothwyon a bennwyd gan y Senedd, rhaid dilyn gofynion llawn Rheoliadau Contractau Cyhoeddus 2015 neu unrhyw ddeddfwriaeth ddisodli ("y Ddeddfwriaeth"), mewn perthynas â'r tendro, dyfarnu a hysbysu o'r contract hwnnw.

Os yw'r gwerth amcangyfrifedig yn is na throthwy'r Llywodraeth, bydd y cyngor (ac eithrio eitemau a restrir ym mharagraff 6.12) yn cael prisiau fel a ganlyn:

Ar gyfer contractau yr amcangyfrifir eu bod yn fwy na £30,000 gan gynnwys TAW, bydd y Clerc yn gofyn am dendrau ffurfiol gan o leiaf dri chyflenwr y cytunwyd arnynt gan y Cyngor NEU hysbysebu gwahoddiad agored am dendrau yn unol ag unrhyw ddarpariaethau perthnasol yn y Ddeddfwriaeth. Gwahoddir dendrau yn unol ag Atodiad 1.

Ar gyfer contractau yr amcangyfrifir eu bod dros £20,000 gan gynnwys TAW, rhaid i'r cyngor gydymffurfio ag unrhyw ofynion y

Ddeddfwriaeth¹ ynghylch hysbysebu cyfleoedd contract a chyhoeddi hysbysiadau am ddyfarnu contractau.

Ar gyfer contractau sy'n fwy na £3,000 ac eithrio TAW bydd y Clerc/SAC yn ceisio o leiaf 3 dyfynbris pris sefydlog.

Os yw'r gwerth rhwng £500 a £3,000 ac eithrio TAW, bydd y Clerc/SAC yn ceisio cael 3 amcangyfrif a allai gynnwys tystiolaeth o brisiau ar-lein, neu brisiau diweddar gan gyflenwyr rheolaidd.

Ar gyfer pryniannau llai, bydd y Clerc yn ceisio sicrhau gwerth am arian.

Ni ddylid rhannu contractau yn llawer llai er mwyn osgoi cydymffurfio â'r rheolau hyn.

Nid oes rhaid i'r gofyniad i gael prisiau cystadleuol yn y rheoliadau hyn fod yn berthnasol i gontractau sy'n ymwneud ag eitemau (i) i (iv) isod:

- i. gwasanaethau arbenigol, megis gweithwyr cyfreithiol proffesiynol sy'n gweithredu mewn anghydfod;
- ii. atgyweiriadau, neu rannau ar gyfer, peiriannau neu offer presennol;
- iii. gwaith, nwyddau neu wasanaethau sy'n ffurfio estyniad i gontract sy'n bodoli eisoes;
- iv. nwyddau neu wasanaethau sydd ond ar gael gan un cyflenwr neu sy'n cael eu gwerthu am bris sefydlog.

Pan wneir ceisiadau i hepgor y rheoliad ariannol hwn i alluogi i bris gael ei drafod heb gystadleuaeth, dylid nodi'r rheswm mewn argymhelliad i'r cyngor {neu bwyllgor perthnasol}. Nid yw osgoi cystadleuaeth yn rheswm dilys.

Ni fydd yn ofynnol i'r Cyngor dderbyn yr isaf nac unrhyw dendr, dyfynbris neu amcangyfrif.

Gall pryniannau unigol o fewn cyllideb y cytunwyd arni ar gyfer y math hwnnw o wariant gael eu hawdurdodi gan:

- y Clerc, o dan awdurdod dirprwyedig, am unrhyw eitemau o dan £500 ac eithrio TAW.
- y Clerc, mewn ymgynghoriad â Chadeirydd y Cyngor {neu Gadeirydd y pwyllgor priodol}, am unrhyw eitemau o dan £1,000 ac eithrio TAW.
- mewn perthynas â grantiau, pwyllgor awdurdodedig priodol o fewn unrhyw derfynau a bennir gan y cyngor ac yn unol ag unrhyw ddatganiad polisi y cytunwyd arno gan y Cyngor.
- y cyngor ar gyfer pob eitem dros £1,000;

Rhaid i awdurdodiad o'r fath gael ei ategu gan funud (yn achos penderfyniadau'r cyngor neu bwyllgor) neu lwybr tystiolaeth archwiliadwy arall.

¹ Mae'r Rheoliadau yn ei gwneud yn ofynnol i gynghorau ddefnyddio gwefan Gwerthwch2 Cymru os ydynt yn hysbysebu cyfleoedd contract a hefyd i roi cyhoeddusrwydd i ddyfarnu contractau dros £30,000 gan gynnwys TAW, ni waeth a oeddent yn cael eu hysbysebu.

Ni chaiff unrhyw aelod unigol, na grŵp anffurfiol o aelodau gyhoeddi gorchymyn swyddogol (oni bai eich bod yn cael cyfarwyddyd i wneud hynny ymlaen llaw drwy benderfyniad gan y cyngor} neu wneud unrhyw contract ar ran y cyngor.

Ni chaniateir awdurdodi gwariant a fydd yn fwy na'r gyllideb ar gyfer y math hwnnw o wariant ac eithrio drwy benderfyniad y cyngor ac eithrio mewn argyfwng.

Mewn achosion o risg difrifol i ddarparu gwasanaethau'r cyngor neu i ddiogelwch y cyhoedd ar eiddo'r cyngor, gall y clerch awdurdodi gwariant o hyd at £1,000 ac eithrio TAW ar waith atgyweirio, amnewid neu waith arall sydd yn ei farn yn angenrheidiol, p'un a oes unrhyw gyllideb ar gyfer gwariant o'r fath ai peidio. Bydd y Clerch yn rhoi gwybod i'r Cadeirydd cyn gynted ag y bo modd ac i'r Cyngor cyn gynted ag y bo'n ymarferol wedi hynny.

Ni fydd unrhyw wariant yn cael ei awdurdodi, ni dderbynnir contract na thendro mewn perthynas ag unrhyw brosiect mawr, oni bai bod y cyngor yn fodlon bod yr arian angenrheidiol ar gael a lle mae angen benthyciad, cafwyd cymeradwyaeth fenthyg Llywodraeth Cymru yn gyntaf.

Bydd gorchymyn neu lythyr swyddogol yn cael ei gyhoeddi ar gyfer yr holl waith, nwyddau a gwasanaethau (mwy na £250 ac eithrio TAW} oni bai bod contract ffurfiol i'w baratoi neu y byddai gorchymyn swyddogol yn amhriodol. Bydd copïau o orchmynion yn cael eu cadw, ynghyd â thystiolaeth o dderbyn nwyddau.

Gall unrhyw system archebu yn cael ei chamddefnyddio a bydd mynediad iddynt yn cael ei reoli gan yr RFO.

- **Bancio a thaliadau**

Bydd trefniadau bancio'r cyngor, gan gynnwys mandad banc, yn cael eu gwneud gan yr SAC ac yn cael eu hawdurdodi gan y cyngor; Ni fydd trefniadau bancio yn cael eu dirprwyo i bwyllgor. Mae'r cyngor wedi penderfynu bancio gyda [banc enw]. Bydd y trefniadau yn cael eu hadolygu'n flynyddol ar gyfer diogelwch ac effeithlonrwydd.

Rhaid i'r cyngor gael trefniadau diogel ac effeithlon ar gyfer gwneud taliadau, er mwyn diogelu rhag y posibilrwydd o dwyll neu gamgymeriad. Lle bynnag y bo'n bosibl, dylai mwy nag un person fod yn rhan o unrhyw daliad, er enghraifft drwy awdurdodi ar-lein deuol neu lofnodi siec ddeuol. Hyd yn oed pan fo pryniant wedi'i awdurdodi, rhaid awdurdodi'r taliad hefyd a dim ond taliadau awdurdodedig fydd yn cael eu cymeradwyo neu eu llofnodi i ganiatáu i'r arian adael banc y cyngor.

Dylid archwilio'r holl anfonebau ar gyfer talu am gywirdeb rhifyddol, eu dadansoddi i'r pennawd gwariant priodol a'u gwirio i gadarnhau bod y gwaith, y nwyddau neu'r gwasanaethau wedi eu derbyn, eu gwirio a'u cynrychioli yn flaenorol a awdurdodwyd gan y Cyngor cyn cael ei ardystio gan yr SAC.

Gellir crynhoi taliadau personol (gan gynnwys cyflogau, treuliau ac unrhyw daliad a wneir mewn perthynas â therfynu cyflogaeth) er mwyn osgoi datgelu unrhyw wybodaeth bersonol.

Gwneir yr holl daliadau drwy fancio/siec ar-lein, yn unol â phenderfyniad gan y cyngor neu benderfyniad dirprwyedig gan swyddog, oni bai bod y cyngor yn penderfynu defnyddio dull talu gwahanol.

Ar gyfer pob blwyddyn ariannol gall [yr SAC] lunio amserlen o daliadau rheolaidd sy'n ddyledus mewn perthynas â contract neu rwymedigaeth barhaus (megis cyflogau, PAYE, Yswiriant Gwladol, cyfraniadau pensiwn, rhent, cyfraddau, contractau cynnal a chadw rheolaidd ac eitemau tebyg), y gall y cyngor eu hawdurdodi ymlaen llaw am y flwyddyn.

Bydd copi o'r atodlen hon o daliadau rheolaidd yn cael ei lofnodi gan [ddau aelod].

Bydd rhestr o daliadau o'r fath yn cael eu hadrodd i gyfarfod nesaf priodol y cyngor er gwybodaeth yn unig.

Bydd y Clerc / SAC wedi dirprwyo awdurdod i awdurdodi taliadau o dan yr amgylchiadau canlynol:

- i. {unrhyw daliadau o hyd at [£500] ac eithrio TAW, o fewn cyllideb y cytunwyd arni}.
- ii. taliadau o hyd at [£1,000] ac eithrio TAW mewn achosion o risg difrifol i ddarparu gwasanaethau'r cyngor neu i ddiogelwch y cyhoedd ar eiddo'r cyngor.
- iii. unrhyw daliad sy'n angenrheidiol i osgoi tâl o dan Ddeddf Talu Dyledion Masnachol yn Hwyr (Llog) 1998 (neu i gydymffurfio â thelerau cytundebol}, lle mae'r dyddiad dyledus ar gyfer talu cyn cyfarfod nesaf [y cyngor], lle mae'r Clerc / SAC yn ardystio nad oes unrhyw anghydfod na rheswm arall dros oedi talu, ar yr amod y cyflwynir rhestr o'r cyfryw daliadau i gyfarfod priodol nesaf y cyngor {neu bwyllgor cyllid}.
- iv. Trosglwyddo arian o fewn trefniadau bancio'r cyngor hyd at swm o £10,000, ar yr amod y cyflwynir rhestr o daliadau o'r fath i gyfarfod nesaf priodol y cyngor.

Bydd yr SAC yn cyflwyno amserlen o daliadau y mae angen eu hawdurdodi, gan ffurfio rhan o'r agenda ar gyfer y cyfarfod, ynghyd â'r anfonebau perthnasol, i'r cyngor. Bydd y Cyngor yn adolygu'r amserlen ar gyfer cydymffurfio ac, ar ôl bodloni ei hun, bydd yn awdurdodi taliad drwy benderfyniad. Bydd yr atodlen awdurdodedig yn cychwyn yn union o dan yr eitem olaf gan y person sy'n cadeirio'r cyfarfod. Bydd rhestr fanwl o'r holl daliadau yn cael eu datgelu o fewn neu fel atodiad i gofnodion y cyfarfod hwnnw.

- **Taliadau electronig**

Pan wneir trefniadau bancio rhyngryd gydag unrhyw fanc, penodir yr SAC fel Gweinyddwr y Gwasanaeth. Bydd y mandad banc y cytunwyd arno gan y cyngor yn nodi dau gynghorydd a fydd yn cael eu hawdurdodi i gymeradwyo

trafodion ar y cyfrifon hynny a bydd o leiaf dau berson yn rhan o unrhyw broses gymeradwyo ar-lein. {Gall y Clerc fod yn llofnodwr awdurdodedig, ond ni ddylai unrhyw lofnodwyr fod yn rhan o gymeradwyo unrhyw daliad iddynt eu hunain.}

Bydd gan bob llofnodwr awdurdodedig fynediad i weld cyfrifon banc y cyngor ar-lein.

Ni fydd unrhyw weithiwr na chynghorydd yn datgelu unrhyw PIN neu gyfrinair, sy'n berthnasol i'r cyngor neu ei fancio, i unrhyw un nad yw wedi'i awdurdodi'n ysgrifenedig gan y cyngor neu bwyllgor dirprwyedig priodol.

Bydd y Gweinyddwr Gwasanaeth yn sefydlu'r holl eitemau sy'n ddyledus i'w talu ar-lein. Bydd rhestr o daliadau i'w cymeradwyo, ynghyd â chopïau o'r anfonebau perthnasol, yn cael ei hanfon [drwy e-bost] at [2] llofnodwyr awdurdodedig.

Yn absenoldeb hir y Gweinyddwr Gwasanaeth bydd [llofnodwr awdurdodedig] yn sefydlu unrhyw daliadau sy'n ddyledus cyn dychwelyd y Gweinyddwr Gwasanaeth.

Bydd dau lofnodwr awdurdodedig yn gwirio'r manylion talu yn erbyn yr anfonebau cyn cymeradwyo pob taliad gan ddefnyddio'r system fancio ar-lein.

Bydd tystiolaeth yn cael ei chadw sy'n dangos pa aelodau a gymeradwyodd y taliad ar-lein a bydd cyhoeddiad o'r trafodiad sy'n cadarnhau bod y taliad wedi'i wneud yn cael ei atodi i'r anfoneb at ddibenion archwilio.

Bydd rhestr lawn o'r holl daliadau a wneir mewn mis yn cael eu darparu i gyfarfod nesaf y cyngor.

Gyda chymeradwyaeth [y cyngor] ym mhob achos, gall taliadau rheolaidd (megis nwy, trydan, ffôn, band eang, dŵr, Trethi Annomestig Cenedlaethol, casglu sbwriel, cyfraniadau pensiwn a thaliadau CThEM) gael eu gwneud trwy ddebyd uniongyrchol amrywiol, ar yr amod bod y cyfarwyddiadau yn cael eu [signed/approved online] gan [ddau aelod awdurdodedig]. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o bob debyd uniongyrchol amrywiol yn cael ei adolygu gan [y cyngor] o leiaf bob dwy flynedd.

Gall BACS neu CHAPS wneud taliad drwy benderfyniad y cyngor ar yr amod bod pob taliad yn cael ei gymeradwyo ar-lein gan ddau lofnodwr banc awdurdodedig, bod tystiolaeth yn cael ei chadw a bod unrhyw daliadau yn cael eu hadrodd i'r cyngor yn y cyfarfod nesaf. Bydd cymeradwyo defnyddio BACS neu CHAPS yn cael ei adnewyddu drwy benderfyniad y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.

Os credir ei bod yn briodol gan y cyngor, gall gorchymyn sefydlog banciwr wneud taliadau rheolaidd, ar yr amod bod y cyfarwyddiadau'n cael eu llofnodi gan ddau aelod, cedwir tystiolaeth o hyn ac adrodd unrhyw daliadau i'r cyngor pan gânt eu gwneud. Bydd cymeradwyaeth y defnydd o orchymyn sefydlog banciwr yn cael ei adolygu gan y cyngor o leiaf bob dwy flynedd.

Gall manylion cyfrif ar gyfer cyflenwyr ond gael eu newid ar hysbysiad ysgrifenedig gan y cyflenwr a wiriwyd gan y Clerc / SAC ac aelod. Mae hwn yn faes posibl ar gyfer twyll a dylai'r unigolion dan sylw sicrhau bod unrhyw

newid yn ddilys. Dylid gwirio data a gedwir gyda chyflenwyr bob dwy flynedd.

Bydd aelodau a swyddogion yn sicrhau bod gan unrhyw gyfrifiadur a ddefnyddir ar gyfer busnes ariannol y cyngor ddiogelwch digonol, gyda meddalwedd gwrth-firysau, gwrth-ysbïwedd a wal dân wedi'u gosod a'u diweddarau'n rheolaidd.

Ni ddylid defnyddio cyfleusterau cyfrineiriau cofir ar unrhyw gyfrifiadur a ddefnyddir ar gyfer bancio cyngor.

- **Taliadau siec**

Bydd sieciau neu orchmynion i'w talu yn unol â phenderfyniad neu benderfyniad dirprwyedig yn cael eu llofnodi gan ddau aelod.

Ni fydd llofnodwr sydd â pherthynas deuluol neu fusnes â buddiolwr taliad, o dan amgylchiadau arferol, yn llofnodwr i'r taliad hwnnw.

I ddangos cytundeb o'r manylion ar y siec gyda'r gwrthffoil a'r anfoneb neu ddogfennaeth debyg, bydd y llofnodwyr hefyd yn cychwyn y gwrthffoil siec a'r anfoneb.

Fel arfer, ni fydd sieciau neu archebion am daliad yn cael eu cyflwyno i'w llofnodi ac eithrio ar, neu'n union cyn neu ar ôl cyfarfod o'r cyngor. Bydd unrhyw lofnodion a gafwyd i ffwrdd o gyfarfodydd y cyngor yn cael eu hadrodd i'r cyngor yn y cyfarfod cyfleus nesaf.

- **Cardiau talu (ddim yn berthnasol i Llangammarch CC)**

Bydd unrhyw Gerdyn Debyd a roddir i'w ddefnyddio yn cael ei gyfyngu'n benodol i [y Clerc a'r SAC] a bydd hefyd yn cael ei gyfyngu i uchafswm gwerth un trafodiad o [£500] oni bai ei fod wedi'i awdurdodi gan bwyllgor cyngor neu gyllid yn ysgrifenedig cyn i unrhyw orchymyn gael ei roi.

Gellir rhoi cerdyn debyd rhagdaledig i weithwyr sydd â chyfyngiadau amrywiol. Bydd y terfynau hyn yn cael eu gosod gan [y cyngor]. Bydd trafodiadau a phryniannau a wneir yn cael eu hadrodd i [y cyngor] a bydd yr awdurdod ar gyfer topio i fyny yn ôl disgrisiwn [y cyngor].

Bydd unrhyw gerdyn credyd corfforaethol neu gyfrif cerdyn masnach a agorir gan y cyngor yn cael ei gyfyngu'n benodol i'w ddefnyddio gan y Clerc {a SAC {nodwch swyddogion eraill}} a bydd unrhyw falans yn cael eu dalu'n llawn bob mis.

Ni ddylid defnyddio cardiau credyd neu ddebyd personol aelodau neu staff [o dan unrhyw amgylchiadau.] NEU {ac eithrio treuliau o hyd at [£250] gan gynnwys TAW, a dynnir yn unol â pholisi'r cyngor.}

- **Petty Arian**

- a) Ni fydd y cyngor yn cynnal unrhyw fath o arnofio arian parod. Rhaid i'r holl arian a dderbynnir gael ei fancio yn gyfan. Bydd unrhyw daliadau a wneir mewn arian parod gan y Clerc/SAC (er enghraifft ar gyfer postio neu eitemau mân ddeunydd ysgrifennu) yn cael eu had-dalu'n rheolaidd, bob

chwarter o leiaf. Bydd talebau ar gyfer taliadau a wneir o arian mân yn cael eu cadw, ynghyd â derbynebau i gadarnhau pob taliad.

- **Talu cyflogau a lwfansau**

Fel cyflogwr, mae'n rhaid i'r cyngor wneud trefniadau i gydymffurfio â gofynion statudol deddfwriaeth TWE.

Rhaid cadw at ganllawiau a gyhoeddwyd gan Banel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol mewn perthynas â threthu lwfansau cynghorwyr.

Bydd y cyngor yn cytuno ar y cyfraddau cyflog, neu bwyllgor dirprwyedig priodol. Ni wneir unrhyw newidiadau i gyflog gros, emolumentau, na thelerau ac amodau cyflogaeth unrhyw weithiwr heb gydsyniad blaenorol y cyngor.

Telir cyflogau, ar ôl didynnu treth, yswiriant gwladol, cyfraniadau pensiwn ac unrhyw ddiyniadau statudol neu ddewisol tebyg, ar y dyddiadau a nodir mewn contractau cyflogaeth.

Bydd didyniadau o gyflog yn cael eu talu i'r cyrff perthnasol o fewn yr amserlenni gofynnol, ar yr amod bod pob taliad yn cael ei adrodd, fel y nodir yn y rheoliadau hyn uchod.

Bydd pob taliad i weithwyr cyflog net ac i gredydwr priodol y didyniadau statudol a dewisol yn cael ei gofnodi mewn cyfrif rheoli cyflogres neu gofnod cyfrinachol ar wahân arall, gyda chyfanswm y taliadau o'r fath bob mis calendr yn cael eu hadrodd yn y llyfr arian. Bydd adroddiadau'r gyflogres yn cael eu hadolygu gan [y pwyllgor cyllid] i sicrhau bod y taliadau cywir wedi'u gwneud.

Bydd unrhyw daliadau terfynu yn cael eu cefnogi gan adroddiad i'r cyngor, gan nodi achos busnes clir. Bydd taliadau terfynu yn cael eu hawdurdodi gan y cyngor llawn yn unig.

Cyn cyflogi staff dros dro, rhaid i'r cyngor ystyried achos busnes llawn.

- **Benthyciadau a buddsoddiadau**

Rhaid i'r cyngor llawn awdurdodi unrhyw gais am gymeradwyaeth Llywodraeth Cymru i fenthyg arian a threfniadau dilynol ar gyfer benthyciad. Bydd yr holl fenthyca yn enw'r cyngor, ar ôl cael unrhyw gymeradwyaeth angenrheidiol.

Rhaid i'r cyngor llawn awdurdodi unrhyw drefniant ariannol nad oes angen cymeradwyaeth fenthyca ffurfiol arno (megis Prynu Hurio, prydlesu asedau neu fenthyciadau diriaethol i'w had-dalu o fewn y flwyddyn ariannol), yn dilyn adroddiad ysgrifenedig ar werth am arian y trafodiad arfaethedig.

Bydd y Cyngor yn ystyried y gofyniad am Strategaeth a Pholisi Buddsoddi yn unol â Chanllawiau Statudol ar Fuddsoddiadau Llywodraeth Leol, y mae'n rhaid eu hysgrifennu yn unol â rheoliadau, arferion priodol a chanllawiau perthnasol. Bydd unrhyw Strategaeth a Pholisi yn cael eu hadolygu gan y cyngor o leiaf bob blwyddyn.

Bydd yr holl fuddsoddiad o arian sydd o dan reolaeth y cyngor yn enw'r cyngor.

Bydd yr holl dystysgrifau buddsoddi a dogfennau eraill sy'n ymwneud â hyn yn cael eu cadw yng ngofal y SAC.

Gwneir taliadau mewn perthynas â buddsoddiadau tymor byr neu hirdymor, gan gynnwys trosglwyddiadau rhwng cyfrifon banc a ddelir yn yr un banc, yn unol â'r rheoliadau hyn.

- **Incwm**

Bydd casglu pob swm sy'n ddyledus i'r cyngor yn gyfrifoldeb ac o dan oruchwyliaeth yr SAC.

Bydd y cyngor yn adolygu'r holl ffioedd a thaliadau am waith a wneir, gwasanaethau a ddarperir, neu nwyddau a werthir o leiaf bob blwyddyn fel rhan o'r broses o osod cyllideb, yn dilyn adroddiad gan y Clerc. Bydd y SAC yn gyfrifol am gasglu pob swm sy'n ddyledus i'r cyngor.

Bydd unrhyw symiau na ellir eu hadennill ac unrhyw ddyledion drwg yn cael eu hadrodd i'r Cyngor gan yr SAC a bydd yn cael eu dileu yn y flwyddyn. Bydd cymeradwyaeth y cyngor yn cael ei ddangos yn y cofnodion cyfrifeg.

Bydd yr holl symiau a dderbynnir ar ran y cyngor yn cael eu hadneuo'n gyfan gwbl gyda bancwyr y cyngor, gyda'r cyfryw amllder ag y mae'r SAC yn ei ystyried yn angenrheidiol. Bydd tarddiad pob derbynneb yn cael ei gofnodi'n glir ar y slip talu i mewn neu gofnod arall.

Ni fydd sieciau personol yn cael eu cyfnewid allan o arian a ddelir ar ran y cyngor.

Bydd unrhyw hawliad ad-daliad o dan adran 33 o Ddeddf TAW 1994 yn cael ei wneud bob chwarter os yw'r hawliad yn fwy na £100 ac o leiaf yn flynyddol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

- **Taliadau o dan contractau ar gyfer gwaith adeiladu neu waith adeiladu arall**

Pan fydd contractau'n darparu ar gyfer talu drwy randaliadau, bydd y SAC yn cadw cofnod o'r holl daliadau o'r fath, a wneir o fewn yr amser a bennir yn y contract yn seiliedig ar dystysgrifau wedi'u llofnodi gan y pensaer neu ymgynghorydd arall sy'n goruchwyllo'r gwaith.

Rhaid i unrhyw amrywiad o, ychwanegiad neu anwaith oddi wrth gontract, gael ei awdurdodi gan Clerc y contractwr yn ysgrifenedig, gyda'r cyngor yn cael gwybod ble mae'r gost derfynol yn debygol o fod yn fwy na swm y contract 5% neu fwy, neu'n debygol o fod yn fwy na'r gyllideb sydd ar gael.

- **Siopau ac offer**

Bydd y swyddog sy'n gyfrifol am bob adran yn gyfrifol am ofalu a chadw siopau ac offer [yn yr adran honno.

Bydd nodiadau dosbarthu ar gael mewn perthynas â'r holl nwyddau a dderbynnir i mewn i'r siop neu a ddanfonir fel arall a rhaid gwirio nwyddau ynghylch archeb ac ansawdd ar yr adeg y cyflwynir y nwyddau.

Rhaid cadw stociau ar y lefelau isaf sy'n gyson â gofynion gweithredol.

Bydd y SAC yn gyfrifol am wiriadau cyfnodol o stociau a siopau, o leiaf bob blwyddyn.

- **Asedau, eiddo ac ystadau**

Bydd y Clerc yn gwneud trefniadau ar gyfer dalfa ddiogel o'r holl weithredoedd teitl a Thystysgrifau Cofrestrfa Tir eiddo a ddelir gan y cyngor.

Bydd yr SAC yn sicrhau bod Cofrestr briodol a chywir o Asedau a Buddsoddiadau yn cael ei diweddarau, gyda chofnod o'r holl eiddo a gedwir gan y cyngor, eu lleoliad, maint, cynllun, cyfeirnod, manylion prynu, natur y llog, tenantiaethau a roddwyd, rhenti sy'n daladwy a'r diben a ddelir ar eu cyfer, yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru).

Rhaid gwirio bodolaeth barhaus asedau diriaethol a ddangosir yn y Gofrestr o leiaf bob blwyddyn, o bosibl ar y cyd ag archwiliad iechyd a diogelwch o asedau.

Ni fydd unrhyw fuddiant mewn tir yn cael ei brynu na'i gaffael, ei werthu, ei brydlesu na'i waredu fel arall heb awdurdod y Cyngor, ynghyd ag unrhyw gydsyniadau eraill sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith. Ym mhob achos, darperir adroddiad ysgrifenedig i'r cyngor mewn perthynas â phrisio a chyflwr arolygu'r eiddo (gan gynnwys materion fel caniatâd cynllunio a chyfamodau) ynghyd ag achos busnes priodol (gan gynnwys lefel ddigonol o ymgynghori â'r etholwyr lle bo hynny'n ofynnol yn ôl y gyfraith).

Ni fydd unrhyw eiddo symudol diriaethol yn cael ei brynu na'i gaffael, ei werthu, ei brydlesu na'i waredu fel arall, heb awdurdod y Cyngor, ynghyd ag unrhyw gydsyniadau eraill sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith, ac eithrio pan nad yw gwerth amcangyfrifedig unrhyw un eitem yn fwy na £100. Ym mhob achos, bydd adroddiad ysgrifenedig yn cael ei ddarparu i'r cyngor gydag achos busnes llawn.

- **Yswiriant**

Bydd y Clerc/SAC yn cadw cofnod o'r holl yswiriant y mae'r cyngor yn effeithio arnynt a'r eiddo a'r risgiau a gwmpesir, gan adolygu'r rhain yn flynyddol cyn y dyddiad adnewyddu ar y cyd ag adolygiad y cyngor o reoli risg.

Bydd y Clerc yn rhoi hysbysiad prydlon i'r holl risgiau, eiddo neu gerbydau newydd y mae angen eu hyswrio ac unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar yswiriadau presennol.

Bydd y SAC yn cael gwybod am unrhyw golled, atebolrwydd, difrod neu ddigwyddiad sy'n debygol o arwain at hawliad, a bydd yn adrodd am y rhain i [y cyngor] yn y cyfarfod nesaf sydd ar gael. Bydd yr SAC yn trafod pob hawliad ar yswirwyr y cyngor.

Bydd holl aelodau a gweithwyr priodol y cyngor yn cael eu cynnwys mewn math addas o yswiriant gwarant diogelwch neu ffyddlondeb a fydd yn cwmpasu'r amlygiad risg mwyaf posibl fel y penderfynir [yn flynyddol] gan y cyngor, neu bwyllgor dirprwyedig priodol.

- **Atal ac adolygu Rheoliadau Ariannol**

Bydd y Cyngor yn adolygu'r Rheoliadau Ariannol hyn yn flynyddol ac yn dilyn unrhyw newid yn y Clerc/SAC. Bydd y Clerc yn monitro newidiadau mewn deddfwriaeth neu arferion priodol ac yn cynghori'r Cyngor am unrhyw angen i ddiwygio'r Rheoliadau Ariannol hyn.

Gall y Cyngor, drwy benderfyniad a hysbyswyd yn briodol cyn cyfarfod perthnasol y cyngor, atal unrhyw ran o'r Rheoliadau Ariannol hyn, ar yr amod bod y rhesymau dros yr ataliad yn cael eu cofnodi a bod asesiad o'r risgiau sy'n codi wedi'i gyflwyno i'r holl aelodau. Nid yw atal dros dro yn datgymhwyso unrhyw ddeddfwriaeth nac yn caniatáu i'r cyngor weithredu'n anghyfreithlon.

Gall y Cyngor ddiwygio'r Rheoliadau Ariannol hyn dros dro drwy benderfyniad a hysbyswyd yn briodol, er mwyn ymdopi â chyfnodau o absenoldeb, ad-drefnu llywodraeth leol, cyfyngiadau cenedlaethol neu amgylchiadau eithriadol eraill.

Atodiad 1 - Broses dendro

- 1) Bydd unrhyw wahoddiad i dendro yn nodi natur gyffredinol y contract arfaethedig a bydd y Clerc yn cael y cymorth technegol angenrheidiol i baratoi manyleb mewn achosion priodol.
- 2) Bydd y gwahoddiad hefyd yn nodi bod yn rhaid i dendrau gael eu cyfeirio at y Clerc yn ystod y swydd arferol, oni bai bod y cyngor wedi cytuno ar broses dendro electronig.
- 3) Pan ddefnyddir proses bost, bydd pob cwmni tendro yn cael amlen wedi'i marcio'n benodol lle mae'r tendr i'w selio ac yn parhau i gael ei selio tan y dyddiad penodedig ar gyfer agor tendrau ar gyfer y contract hwnnw. Bydd yr holl dendrau wedi'u selio yn cael eu hagor ar yr un pryd ar y dyddiad penodedig gan y Clerc ym mhresenoldeb o leiaf un aelod o'r cyngor.
- 4) Pan ddefnyddir proses dendro electronig, bydd y cyngor yn defnyddio cyfeiriad e-bost penodol a fydd yn cael ei fonitro i sicrhau nad oes neb yn cael mynediad at unrhyw dendr cyn i'r dyddiad cau ddod i ben.
- 5) Bydd unrhyw wahoddiad i dendro a ddyroddir o dan y rheoliad hwn yn ddarostyngedig i Reol Sefydlog [cyfeiriad at drefn sefydlog berthnasol y cyngor] a bydd yn cyfeirio at delerau Deddf Llwgrwobrwyo 2010.

Os nad yw'r cyngor, neu'r pwyllgor dirprwyedig priodol, yn derbyn unrhyw dendr, dyfynbris neu amcangyfrifiad, ni ddyrennir y gwaith ac mae angen prisio pellach ar y cyngor, ni chaniateir i unrhyw berson gyflwyno tendr, amcangyfrif neu ddyfynbris diweddarach a oedd yn bresennol pan oedd y broses gwneud penderfyniadau gwreiddiol yn cael ei chynnal.

Addenda

Addendum - 1

**Model Protocol Datrysiad Lleol
ar gyfer cynghorau tref a chymuned**

UN LLAIS CYMRU

Model Protocol Datrysiad Lleol ar gyfer Cynghorau Cymuned a Thref

Cefndir

Mae'r Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus wedi cytuno i'r egwyddor o atgyfeirio rhai cwynion yn erbyn Aelodau yn ôl at Gynghorau Cymuned a Thref i gael datrysiad lleol. Fodd bynnag, hyd yma ni fu proses gyffredin i Gynghorau Cymuned a Thref ei dilyn wrth ddelio â materion o'r fath. I gynorthwyo'r sector, mae One Voice Wales wedi llunio'r canlynol fel protocol model y gall unrhyw Gyngor Cymuned a Thref ei ddefnyddio wrth ddelio â chwynion o'r fath.

Mae'r protocol model hwn i fod yn fan cychwyn i gynghorau Cymuned a Thref. Efallai y bydd cynghorau unigol yn dymuno ychwanegu neu ddiwygio'r model hwn i weddu i'w hanghenion penodol. Yn gyntaf, dylai cynghorau sy'n dymuno defnyddio'r broses hon fod yn glir ynghylch ei bwrpas a'i fwriad, ei fabwysiadu'n ffurfiol yn ei ffurf bresennol neu ar ffurf ddiwygiedig a sicrhau bod pob Cynghorydd yn cael copi i'w sylw. Yna dylai'r Cyngor benderfynu ar y fframwaith y mae'n cael ei weithredu drwyddo a allai olygu sefydlu Pwyllgor neu Banel neu estyniad cylch gorchwyl Panel neu Bwyllgor presennol megis Panel Cwynion neu Bwyllgor. Yn achos sefydlu Panel newydd, mae'n bwysig bod cylch gorchwyl yn cael ei baratoi a'i gymeradwyo gan y Cyngor. Yn y naill achos neu'r llall, bydd yn bwysig i Gynghorau ddogfennu yn y cylch gorchwyl ynghylch yr hyn a fydd yn digwydd os bydd diffyg cydweithrediad wedi'i ddangos gan yr aelod dan sylw neu fethiant yn digwydd yn ystod gweithrediad y broses. Er enghraifft, mewn achosion o'r fath, y sefyllfa ddiodyn yw bod y mater yn cael ei gyfeirio at Ombwdsmon Cyhoeddus Cymru.

Y Broses Datrys Lleol

Materion y dylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion lefel isel am Aelodau, gan gynnwys:

- Mân gwynion gan Aelodau am Aelodau
- Mân gwynion gan Swyddogion am Aelodau
- Aelodau yr honnir nad ydynt wedi dangos parch ac ystyriaeth i eraill – naill ai ar lafar neu'n ysgrifenedig

Materion na ddylid eu hystyried o dan y broses hon

Cwynion y mae'n rhaid eu cyfeirio at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, gan gynnwys:

- Cwynion a ysgogwyd gan aelod o'r cyhoedd
- Cwynion difrifol – torri'r Cod Ymddygiad / methiant i ddatgelu buddiannau/bwlio/cam-drin safle neu ymddiriedolaeth/achosion o dorri rheolau ailadroddus
- Cwynion a wnaed gan y Clerc / Swyddog Priodol

- Cwynion twyllodrus, maleisus neu wamal
- Cwynion yr Aelodau am swyddogion y dylid delio â nhw drwy ddefnyddio proses gwynion fewnol y Cyngor
- Cwynion lefel isel ailadroddus

Y Broses

Y gŵyn

Byddai angen anfon y gŵyn at glerc/Swyddog Priodol y Cyngor i wneud sifft gyntaf i sicrhau bod y gŵyn ar lefel isel ac na ddylid ymdrin â hi drwy gŵyn i'r Ombwdsmon. Felly, os yw'n briodol, dylai'r Clerc/Swyddog Priodol ofyn yn gyntaf am ddatrysiad cynnar o unrhyw anghydfod o'r fath trwy gysylltu'n anffurfiol â'r aelodau unigol dan sylw cyn y broses benderfynu a ddisgrifir isod. Mae'n hanfodol bwysig bod yr aelod 'cyhuddedig' yn cael manylion llawn am y gŵyn yn eu herbyn fel eu bod, er lles cyfiawnder naturiol, mewn sefyllfa i baratoi eu hymateb i'r cyhuddiad.

Broses Datrys

Nid yw cynnwys Cadeirydd/Is-gadeirydd y Cyngor yn y broses ganlynol yn dyfarnu ar y gŵyn, ond ceisio cael yr aelodau/swyddogion dan sylw i ddod i gytundeb ynghylch sut y gellid datrys y mater(au) yn gyfeillgar.

Bydd y Clerc / Swyddog Priodol yn gweithredu fel hwylusydd ar gyfer y broses datrys isod.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau ac eithrio Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Cadeirydd yn cyfarfod yn unigol â'r achwynydd a'r Aelod pwnc y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn rhwng Aelodau, un ohonynt yn Gadeirydd y Cyngor, ond nid yr Is-gadeirydd, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a'r Is-gadeirydd yn cwrdd â'r achwynydd a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/gweithiwr, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Aelod heblaw Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol a Chadeirydd y Cyngor yn cyfarfod â'r swyddog a'r Aelod sy'n destun y gŵyn i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r gŵyn wedi'i gwneud gan swyddog/gweithiwr, ond nid y Clerc/Swyddog Priodol, yn erbyn Cadeirydd y Cyngor, bydd y Clerc/Swyddog Priodol ac Is-gadeirydd y Cyngor yn cyfarfod â'r swyddog a'r Cadeirydd i ofyn am benderfyniad y cytunwyd arno.

Os yw'r Clerc / Swyddog Priodol wedi gwneud y gŵyn, yna mae'n debygol mai'r arfer gorau yw anfon y gŵyn hon trwy gŵyn i'r Ombwdsmon.

Canlyniadau posibl y broses

Os bydd Aelodau a/neu swyddogion yn dod i gytundeb yn ystod y Cyfnod hwn, yna nid oes angen cymryd camau pellach.

Os na ellir dod i gytundeb, byddai'r Aelod/swyddog a dramgwyddwyd bob amser yn cael cyfle i gyfeirio'r mater at yr Ombwdsmon.

Gallai enghreifftiau o gytundebau gynnwys cyhoeddi llythyr ymddiheuriad, ymgymeriad ysgrifenedig neu ymrwymiad i beidio â thorri'r Cod Ymddygiad yn y dyfodol, ymrwymiad i ymgymryd â hyfforddiant neu gytundeb na ddylid cymryd unrhyw gamau pellach ar sail y dystiolaeth na ddylid cymryd camau pellach a chau'r mater.

Amser ar gyfer y broses

Y bwriad yw y gellir cwblhau'r holl brosesau cyn gynted â phosibl i ddatrys y mater. Fodd bynnag, bydd yr union amseriad yn dibynnu ar argaeledd unigolion i fynychu'r cyfarfodydd.

Pwyntiau Pwysig i'w nodi wrth baratoi proses i'w defnyddio gan y Cyngor

Dylai'r Clerc/Swyddog Priodol, Cadeirydd ac Is-gadeiryddion Cyngorau ystyried derbyn hyfforddiant priodol mewn hwyluso a chyfyngu er mwyn bod mewn sefyllfa i fanteisio i'r eithaf ar y broses hon. Dylai cyngorau sy'n dymuno dilyn y llwybr hwn gysylltu ag Un Llais Cymru i gael arweiniad.

Efallai y bydd cyngorau'n dymuno cynnwys rhywfaint o ganllawiau lle mae cwynion yr ymdrinnir â hwy yn fwyaf priodol o dan y broses hon yn cael eu cyfeirio yn ôl at y Cyngor gan GCC. Gallai'r Ombwdsmon wneud hyn yn weithredol os oes gan y Cyngor broses gymeradwy.

Awgrymir bod unrhyw gyfarfodydd a gynhelir gyda'r bwriad o drafod materion cwynion a/neu ddatrys materion yn cael eu cofnodi o leiaf, os nad ydynt wedi'u cofnodi. Mae hyn er mwyn sicrhau bod cytundebau'n cael eu dal. Bydd hyn hefyd yn ddefnyddiol os bydd pethau'n chwalu neu'n gwaethygu ac mae angen eu cyfeirio at y PSOW. Gall hefyd fod yn ddefnyddiol fel tystiolaeth pe bai achosion eraill o dorri'r ymddygiad a'r ymddygiad yn y dyfodol yn debyg eto.

Mae angen i gynghorau fod yn glir ynghylch eu pwerau mewn perthynas â materion cod ymddygiad. Mae'r Ombwdsmon wedi gweld enghreifftiau o gynghorau sydd wedi ystyried ei bod yn briodol ymchwilio i gŵyn cod yn llawn, penderfynu bod toriad wedi bod ac mae rhai hyd yn oed wedi meddwl ei bod yn briodol ystyried mater cosb. Materion i'r Ombwdsmon yw ymchwiliadau i achosion posibl o dorri'r Cod. Mae Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn rhoi'r awdurdod iddo gynnal ymchwiliadau o'r fath. Nid oes gan y Cyngor awdurdod cyfreithiol i gynnal ymchwiliadau o'r fath na gwneud canfyddiadau o dorri'r Cod Ymddygiad, sef penderfyniadau y gellir ond eu cyrraedd gan Bwyllgor Safonau neu Banel Dyfarnu Cymru.

A oes eithriad a fydd yn caniatáu i chi gymryd rhan ym musnes y Cyngor lle mae Buddiant Rhagfarnol?

Mathau o eithriad:

Holl.

♠♦○○☞☐☒ (optional) Corff perthnasol arall lle rydych hefyd yn aelod (h.y. Cyngor arall)

☞☐☐♠♠ cyhoeddus arall sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle mae gennych swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol.

♠♦○○☞☐☒ ☞☐☐♦✠☐■☞●) Corff yr ydych wedi cael eich penodi iddo gan eich Cyngor.

☞✠☞☞ rôl fel llywodraethwr ysgol lle na chaiff ei benodi gan y Cyngor, ONI bai ei fod yn ymwneud â'r ysgol lle rydych yn llywodraethwr.

☞☞● ☞☞● Aelod o'r Bwrdd Iechyd nas penodwyd gan eich Cyngor.

Ac eithrio pan fo'r mater yn ymwneud â chais cynllunio, mater trwyddedu, ac ati.

Cynghorwyr Sir yn unig.

☞♦☐●●☞☐☐☞♦ Trosolwg a Chraffu

♠♦☐☐☐☐☞☞☞♦☞☞♦ Tai lle mae gennych denantiaeth neu brydles gyda'ch Cyngor.

☞☐♦☞☞♦ teithio a phrydau ysgol - lle rydych yn warcheidwad, rhiant, taid neu daid neu fod gennych gyfrifoldeb rhiant.

☞☞● Salwch Statudol

☞☞●☞☞☞♦ ■☞♦ Iwfansau.

Cynghorwyr Tref a Chymuned yn unig.

☞☐☞■♦☞☞♦ neu Gymorth Ariannol gan Gynghorau Tref / Cymuned i Sefydliadau Cymunedol neu Wirfoddol yr ydych yn aelod ohonynt o hyd at £500 yn unig (HEB eu penodi gan y Cyngor)